Klasifikacija jezika svijeta

Blažević, Anita

Master's thesis / Diplomski rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:020468

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Hrvatski jezik i književnost

Anita Blažević

KLASIFIKACIJA JEZIKA SVIJETA

Diplomski rad

Prof. dr. sc. Ivan Jurčević

Osijek, 2011.

SADRŽAJ:

Uvod…….. 4
JEZIČNA RAZNOLIKOST SVIJETA …… 5
Jedan jezik i riječi iste…… 5
Koliko jezika postoji na svijetu i zašto ih ima toliko mnogo?..... 6
Klasifikacija jezika…… 7
Gen za jezik…….. 11
GENETSKA KLASIFIKACIJA JEZIKA SVIJETA…… 11
JEZICI AUSTRALIJE I OCEANIJE…… 13
Austronezijski jezici…….. 13
Jezici andamanskih otoka…….. 14
Jezici Papue Nove Gvineje…… 15
Jezici Australije…….. 16
Tasmanijski jezici…….. 17
JEZICI AFRIKE…… 18
Nigersko-kordofanski jezici…….... 19
Nilosaharski jezici…….. 20
Khoisanski jezici…… 20
JEZICI AMERIKE…… 22
Eskimsko-aleutski jezici…… 22
Indijanski jezici Sjeverne Amerike…… 23
Hokanski i penutijski jezici…… 24
Jezici Srednje Amerike…….. 25
Jezici Južne Amerike……. 26
JEZICI EURAZIJE…… 30
Indoeuropski jezici……. 30
Baskijski jezik…… 37
Uralski jezici…….. 37
Turkijski jezici……... 37
Tunguski jezici……... 38
Mongolski jezici…… 38
Japanski-riukiu i korejski jezik…….. 39

Jezici ainu…….. 39
Kavkaski jezici …….. 39
Afrazijski jezici…….. 40
Dravidski jezici…….. 41
Burušaski jezik……... 42
Austroazijski jezik…… 42
Sinotibetski jezici……... 43
Jezici miao-jao (hmong-mien)……... 43
Dajski jezici……... 44
Paleosibirski jezici……. 44
Izolirani i slabo poznati jezici Eurazije…….. 45
Kontaktni jezici…….. 46
SUDBINA JEZIKA……... 50
Kako izumiru jezici…… 50
Može li jezik ponovno oživjeti?..... 51
Veliki jezici…… 52
Zašto govorimo različitim jezicima?..... 54
Zaključak…… 56
Literatura…… 57

UVOD

Cilj ovoga rada nije bio donijeti nešto novo, uzbudljivo i nikad pročitano, nego iznijeti sve ono što su mnogi već istražili, napisali i pokušali nam približiti. No, tema kojom se bavi rad itekako je vrijedna pažnje, važna i uvijek iznova zanimljiva.

Mnoga pitanja, teze i zaključci koji su ovdje postavljeni možda nisu dobili konkretan odgovor i potpunu sigurnost, no zasigurno će zadovoljiti i potaknuti na razmišljanje one, kojih se ovo sve i tiče. A "oni" smo zapravo mi, obični smrtnici, koji smo sami krivi što mnoge jezike, narode, kulture i običaje nikada nećemo upoznati, slušati o njima ili barem pročitati jer neće biti onoga koji će to posvjedočiti.

Rad se sastoji od tri glavna poglavlja u kojima se nalaze manja potpoglavlja.

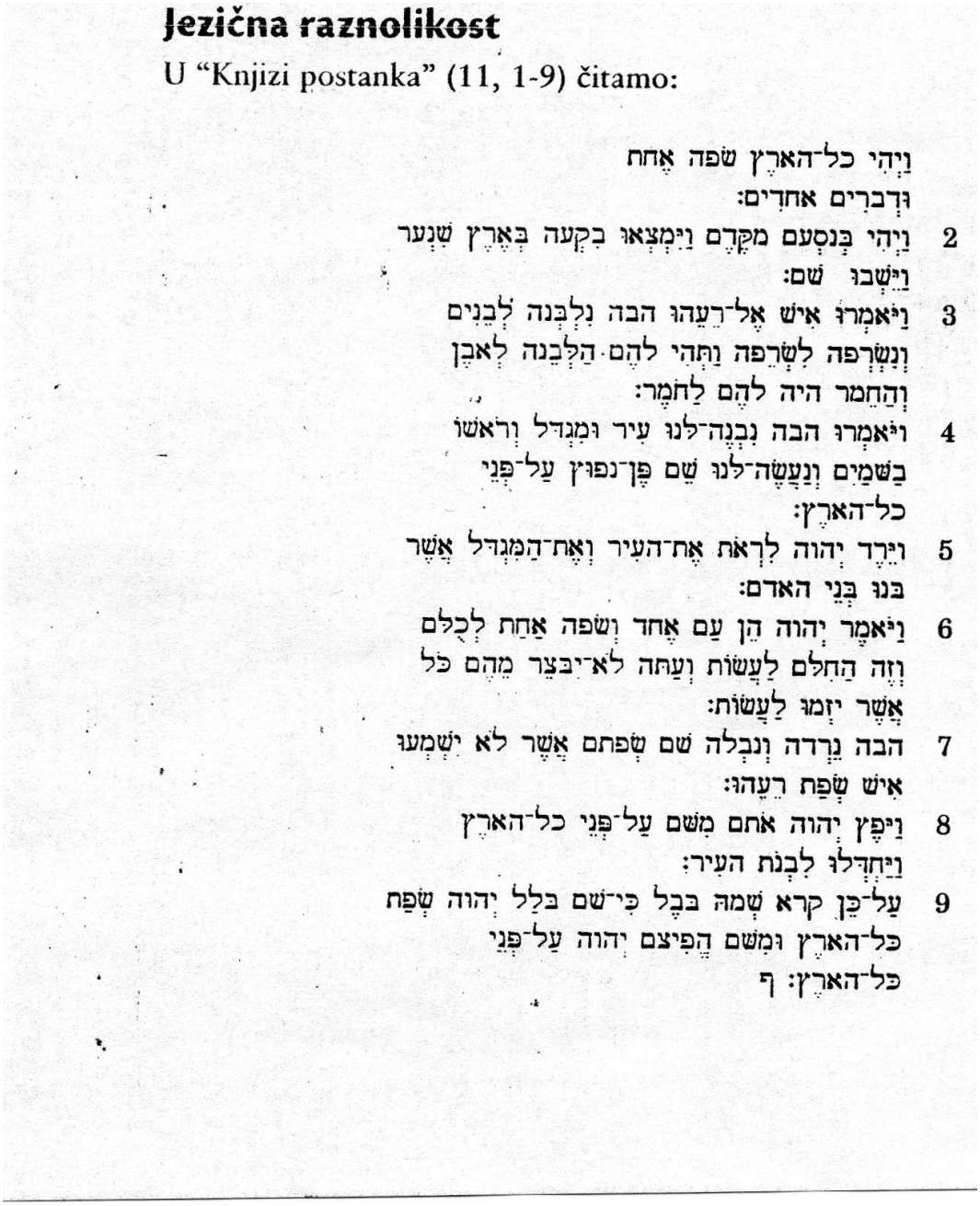
Prvo poglavlje s naslovom "Jezična raznolikost svijeta" govori o biblijskom objašnjenju nastanka različitih jezika, postavlja pitanje zašto postoji toliko mnogo jezika, koliko ih ima, po čemu se ljudski jezik razlikuje od životinjskoga te postoji li "gen za jezik".

U drugom poglavlju slijedi klasifikacija jezika svijeta. Navode se sve jezične porodice, njihovo genetsko jedinstvo, raščlanjenost, vremensko razdoblje u kojem se počelo istraživati pojedinu porodicu, tko ju je istraživao, najstariji jezični zapisi, pisma, jezici od kojih se sastoji pojedina grana u porodici te poneke zanimljivosti, naravno, ukoliko je podatak kod pojedinih jezika poznat i dostupan. Na kraju ovoga poglavlja nalazi se popis najpoznatijih kontaktnih jezika, koji se pojavljuju u mnogim dijelovima svijeta.

Treće poglavlje, pod naslovom "Sudbina jezika", govori o tome kako jezici izumiru, postavlja se pitanje mogu li ponovno oživjeti, što su to svjetski jezici, te se vraćamo na pitanje koje neprestano visi u zraku: „Zašto govorimo različitim jezicima?“

JEZIČNA RAZNOLIKOST SVIJETA

„Jedan jezik i riječi iste“

Jezična raznolikost

U “Knjizi postanka” (11, 1-9) čitamo:

וַיְהִי כל־הארֶץ שפה אֶחת
וּדְבָרִים אחָדִים:
2 וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר
וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:
3 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הבה נִלְבְּנָה לְבֵנִים
וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאֶבֶן
וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמָר:
4 וַיֹּאמְרוּ הבה נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ
בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי
כל־הארֶץ:
5 וַיֵּרֶד יְהוה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר
בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:
6 וַיֹּאמֶר יְהוה הֵן עַם אֶחָד וְשִׂפָה אַחַת לְכֻלָּם
וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל
אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת:
7 הבה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ
אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ:
8 וַיָּפֶץ יְהוה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כל־הארֶץ
וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר:
9 עַל־כֵּן קרא שְׁמהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוה שְׂפַת
כל־הארֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוה עַל־פְּנֵי
כל־הארֶץ: ף

(Matasović, Ranko, *Jezična raznolikost svijeta*, str. 13)

„Sva je zemlja imala jedan jezik i riječi iste. Ali kako su se ljudi selili s istoka, naiđu na jednu dolinu u zemlji Šinearu, i tu se nastane. Jedan drugome reče: 'Hajdemo praviti opeke te ih peći da otvrdnu!' opeke im bile mjesto kamena, a paklina im služila za žbuku. Onda rekoše: 'Hajde da sebi podignemo grad i toranj s vrhom do neba! Pribavimo sebi ime, da se ne raspršimo po svoj zemlji!'

Jahve se spusti da vidi grad i toranj što su ga gradili sinovi čovječji. Jahva reče: 'Zbilja su jedan narod, s jednim jezikom za sve! Ovo je tek početak njihovih nastojanja. Sad im ništa neće biti neostvarivo što god naume izvesti. Hajde da siđemo i jezik im pobrkamo, da jedan drugome govora ne razumije.' Tako ih Jahve rasu odande po svoj zemlji, te ne sazidaše grada. Stoga mu je ime Babel, jer je ondje Jahve pobrkao govor svima u onom kraju i odande ih je Jahve raspršio po svoj zemlji.“ [1]

Navedeni odlomak, po vjerovanju drevnih Hebreja, objašnjava razlog zbog kojeg na svijetu postoje različiti jezici. Autor hebrejske Biblije zamišlja da su ispočetka postojali samo jedan jezik i jedan narod, a razlog nastanka različitih jezika je Božje djelovanje. Postojanje samo jednog jezika smatra se prirodnim stanjem, koje je narušeno nastankom različitih jezika.

No, što ako je prirodno stanje zapravo bilo ono u kojemu su postojali različiti jezici?

Možda nikada nećemo saznati točan odgovor na ovo pitanje, ali po svemu onome što će biti navedeno u daljnjem tekstu, prema nekom logičnom razmišljanju, i prema mome osobnom mišljenju, teško je povjerovati u stanje u kojem je postojao samo jedan zajednički jezik.

Koliko jezika postoji na svijetu i zašto ih ima toliko mnogo?

To je zasigurno jedno od najčešćih pitanja koje obični laik može postaviti lingvistu, a isti taj lingvist odgovorit će mu: između tri i šest tisuća. Takav odgovor, naravno, zbunjuje onoga koji je postavio pitanje te pokazuje sumnju u lingvistiku [2] kao ozbiljnu znanost i lingvista koji se bavi tom znanošću. No, evo dva razloga kako objasniti zašto dolazi do tolikih razlika u procjeni broja jezika svijeta:

1. Neki su dijelovi svijeta lingvistima još uvijek nedovoljno poznati jer, na primjer, na Novoj Gvineji i u Amazoniji još uvijek ima domorodačkih plemena koja vrlo malo

[1] R. Matasović: Uvod u poredbenu lingvistiku. *Matica hrvatska*, Zagreb, 2001., str. 14

[2] Znanost o jeziku, bavi se proučavanjem općih zakonitosti o jeziku. V. Anić. *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2007., str. 228

dolaze u kontakt s civilizacijom te se o njihovim jezicima može samo nagađati. Osim toga, istraživači su nekim domorodačkim jezicima zabilježili različita imena, te je nestručnjaku za pojedina područja teško izbjeći da takve slučajeve dvaput ubroji u svojem popisu.

2. Razni lingvisti imaju različite predodžbe o tome kada dva idioma[3] treba smatrati dvama različitim jezicima, a kada dvama dijalektima istoga jezika.

Kako bismo mogli razlikovati jezike postoje različiti kriteriji. Osnovnim kriterijem smatra se *kriterij međusobne razumljivosti*. Dakle, kao što i sam naziv kaže, ukoliko se govornici dvaju idioma međusobno ne razumiju, govore različitim jezicima. No, problem s tim kriterijem je što je međusobno razumijevanje stvar stupnja: kajkavac vjerojatno neće mnogo razumjeti dalmatinca, a njihov govor ipak pripisujemo hrvatskome jeziku. S druge strane, stanovnici Skandinavije, osim Finaca i Laponaca, međusobno se prilično dobro razumiju, a ipak govore različitim jezicima, a i sami ih prepoznaju kao različite.

Drugi je kriterij *strukturalni* , prema kojemu se jezici razlikuju ukoliko u opisu njihovog gramatičkog sustava postoje strukturalne razlike, kao što su vid, rod, broj, padež i slično. No, i takve razlike su često stupnjevite jer ne možemo štokavski i kajkavski smatrati dvama jezicima zato što u kajkavskom ne postoji razlika između futura prvog i drugog kao u standardnom štokavskom (razlika između *ići ću* i *budem išao*). Ruski i Ukrajinski imaju u većoj mjeri podudarne gramatike, ali se izgovorom i rječnikom dosta razlikuju. Što će biti važnije u konkretnom slučaju ovisit će o tome hoće li se ta dva idioma smatrati različitim jezicima. Kao i drugi kriteriji koji će biti nabrojani, i strukturalni je u osnovi vrijednosni, ali za razliku od većine drugih, on je unutarnji kriterij na osnovi kojeg jezike identificiramo na osnovi njihovih inherentnih svojstava, a ne izvanjezičnih, tj. sociolоških, pragmatičkih i sl. Stoga je strukturalni kriterij neophodan preduvjet klasifikacije jezika koja se zasniva na unutrašnjim jezičnim svojstvima i primjenjiv je jedino kada postoji iscrpan strukturalni opis idioma koje valja razvrstati na osnovi strukturalnih svojstava.

Kriterij kao što je *identifikacija govornika* dolazi do izražaja u situacijama kada stanovnici različitih mjesta nepogrešivo mogu utvrditi kojim jezikom govore, iako na primjer, istraživač koji istražuje te jezike ne vidi razliku, kao što je slučaj s hindskim i urdskim jezikom koji se ne razlikuju ni strukturalno ni po kriteriju međusobne razumljivosti, ali su ipak različiti jezici.

[3] Poseban i prepoznatljiv govor nekog kraja. V. Anić. *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2007., str. 140

To nam pokazuje kako je stav govornika prema vlastitom jeziku vrlo relevantan, inače bismo hindski i urdski, malajski i indonezijski, pa i hrvatski i srpski smatrali istim jezicima.

Ovi kriteriji proizlaze iz tri temeljne funkcije jezika: kriterij međusobne razumljivosti odgovara komunikacijskoj funkcija jezika, strukturalni kriterij odgovara kognitivnoj, a kriterij identifikacije govornika vrijednosnoj funkciji jezika. Jezična je sposobnost u ljudskoj vrsti evoluirala kako bi njezini pripadnici pomoću jezika razmjenjivali obavijesti (komunikacijska funkcija), konceptualizirali iskustvo i spoznavali svijet (kognitivna funkcija), te izražavali pripadnost određenim grupama i održavali se skupa unutar ljudskih zajednica (vrijednosna funkcija).

Osim ovih temeljnih kriterija jezičnog identiteta postoje i drugi kriteriji, kao što su genetski i kriterij standardizacije.[4] *Genetski* se kriterij ponekad primjenjuje na idiome čija je povijest poznata i na neki način im određuje identitet. Lingvisti rusinski smatraju slovačkim dijalektom jer se taj idiom razvio iz slovačkog govora premda je pretrpio snažan utjecaj ukrajinskog, u tolikoj mjeri da govornici rusinskog smatraju da govore ukrajinski.

Kriterij standardizacije često se pojavljuje, a posebno u romanskoj lingvistici. Jezicima se nazivaju samo standardizirani idiomi, a nestandardizirani dijalektima, što bi značilo da se njegovim korištenjem u Africi i većem dijelu Azije uopće ne govori jezicima nego nizom dijalekata koji se ne mogu prebrojati. Stoga je ovaj kriterij neuporabljiv pri izradi popisa jezika svijeta. Lingvisti u opisima jezičnih situacija često kombiniraju različite kriterije.

Ljudi se služe jezikom jako dugo vremena i u mnogim dijelovima svijeta, a tijekom vremena jezici se mijenjaju i to na različite načine u različitim dijelovima svijeta, te zato postoji tolik mnogo jezika.

O vremenu nastanka jezika postoje različita mišljenja znanstvenika, ne postoje jednaka mišljenja čak ni je li jezik nastao naglo, kao rezultat jedne genetske mutacije ili dugotrajnim procesom. Neki smatraju kako su se već Homo habilisi[5] i Homo erectusi[6] koristili nekim oblikom govornog i gestovnog jezika, dok drugi smatraju kako je razvoj jezika bio moguć tek pojavom Homo sapiensa[7], odnosno modernih ljudi. Unatoč nejednakim mišljenjima nastanka, zasigurno znamo da se ljudska vrsta jezikom koristi već više desetaka tisuća godina.

[4] Svođenje, ograničavanje različitih varijanata jezika na jednu, izbor preporučivane uzorne varijante kao osnove normiranja jezika. V. Anić, I. Goldstein. *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, 2005., str. 538

[5] Spretni čovjek, javlja se prije 2-1,5 mil.godina, ima volumen lubanje od 800 kubnih centimetara, razvijene ruke i manje zube, izrađivao predmete čime je započela ljudska kultura.

[6] Izumrla vrsta, javlja se prije 1,5 mil. do 250 000 godina, poznavao vatru i govor, živio u špilji i jeo meso.

[7] Prvi puta se javlja prije 4 000 godina, ima volumen lubanje od 1400 kubnih centimetara, prvi poznaje umjetnost, ima složenu kulturu, nježan obiteljski život, poznaje izradu oruđa i oružja.

Kako je već spomenuto, jezici se neprekidno mijenjaju, što možemo uočiti i usporedimo li jezik naših starih pisaca, kao što je Gundulićev, s jezikom koji danas govorimo, a koliko je tek različit usporedimo li ga s Bašćanskom pločom.

Jezične promjene događaju se pred našim očima, ali takve promjene u suvremenom su svijetu usporene zbog utjecaja pisanog jezika koji čuva stare jezične oblike te zbog nekih društava koja žele očuvati stariju jezičnu normu.

Promjene se jezika odvijaju različito u vremenu i prostoru što znači da, ako se neka skupina odseli dovoljno daleko, jezik će se te skupine razvijati različito od jezika one skupine koja se nije odselila. „Pripadnici ljudske vrste sele se već desecima tisuća godina. Iz svoje su se pradomovine u Africi ljudi proširili na Bliskom istoku i u jugoistočnoj Aziji prije stotinjak tisuća godina (premda ima i drukčijih mišljenja), Australiju su dosegli prije 50 000 godina, Sibir prije 20 000 godina, a Ameriku prije 15 000 godina, i čitavo to vrijeme njihovi su se jezici mijenjali i raslojavali na sve veći broj jezika.“[8] Stoga, kada bismo i mogli pretpostaviti da su svi pripadnici vrste Homo sapiens u početku govorili istim jezikom, iz tog su jezika tijekom povijesti morale nastati tisuće novih jezika.

Klasifikacija jezika

Klasifikacija je postupak u kojem članove nekog skupa pridružujemo određenim podskupovima s obzirom na elemente koji su zajednički svim članovima tih podskupova. Isti je postupak i kod klasifikacije jezika, samo što elementi na osnovi kojih se vrši klasifikacija moraju biti bitni za identitet razvrstavanih jezika jer su povijest i prošlost bitan element identiteta jezika, stog ih možemo klasificirati s obzirom na njihovo podrijetlo.

Za jezike kažemo da su genetski srodni ukoliko su se razvili iz zajedničkog prajezika, što znači da za genetsku srodnost jezika nije bitno imaju li neko određeno svojstvo, već što se s njima dogodilo tijekom njihove pret(povijesti).

Jezičnom porodicom naziva se skup svih jezika za koje postoji dokaz da su se razvili iz istog prajezika, koji je zajednički prajezik svih jezika tog skupa i samo tih jezika. Tako indoeuropski jezici čine jezičnu porodicu jer je dokazano da je njihov zajednički prajezik, indoeuropski, bio jezikom pretkom svi njih, i samo njih.

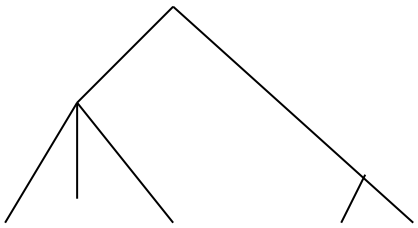
[8] R. Matasović. *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001., str. 20

Odnose među jezicima neke jezične porodice možemo prikazati *genealoškim stablom*. Taj je način prikazivanja odnosa uveo njemački lingvist August Schleicher u 19. stoljeću. U korijenu toga stabla stoji *jezik predak* određene porodice, a svi su jezici te porodice njegovi *jezici potomci*. Vrhovi stabla prikazuju one jezike koji sami nisu *jezici pretci* nijednom jeziku, a račvišta prikazuju one jezike koji su sami *jezici pretci* nekih jezika, ali su i *potomci* zajedničkog prajezika čitave porodice.

Genealoško stablo

Prajezik cijele porodice

Grana A Grana B

Jezici potomci

Ovaj model bio je često kritiziran iz mnogo razloga, između ostalih i zato što zbog složenosti jezičnih promjena nije moguće utvrditi točne odnose između jezika potomka i prajezika ,te zbog toga što su svi jezici u velikoj mjeri rezultat miješanja dijalekata. Također, genealoško stablo ne može prikazati stvarne povijesne odnose koji utječu na nastanak i oblikovanje pojedinih jezika. Ipak, ovaj je model ostao najupotrebljiviji za prikazivanje genetskih odnosa među jezicima.

„Gen za jezik“

Jezik je ono čime se razlikujemo od životinja, pa i od najbližih srodnika u životinjskome svijetu, od čimpanzi i gorila, jer su životinje poput automata koji mogu stvarati riječi, ali ih ne mogu sklapati u rečenice niti slagati u različite poretke. René Decartes smatrao je da ljudi mogu stvarati uvijek iznova originalne i neočekivane misli te se upravo po tome razlikuju od životinja.

Tijekom povijesti jezik je evoluirao, te je onim pripadnicima vrste, koji su razvili jezičnu sposobnost, donio veliku adaptivnu prednost pred onima koji tu sposobnost nisu razvili te su proširili svoje gene na buduća pokoljenja koja nam sada mogu ispričati svoju priču.

Skupine u kojima je postojao jezik lakše su razmjenjivali informacije o hrani, grabežljivcima, te drugim stvarima koje su bile bitne za njihov opstanak, preživljavanje i razmnožavanje.

Također je u biranju seksualnih partnera važna jezična sposobnost, jer će skupina koja ima jezičnu sposobnost uvijek izabrati partnera kod kojeg je jezična sposobnost bolja i jače razvijenija, što dovodi do bržeg širenja gena za razvitak te sposobnosti.

Te, na kraju, skupina u kojoj postoji jezik uvijek se razlikuje od bilo koje druge skupine u kojoj jezika nema, te svojom bliskom genetičkom srodnošću povećavaju vjerojatnost preživljavanja i razmnožavanja svojih gena ako međusobno surađuju, a znaju da trebaju surađivati samo s onim skupinama koje imaju jezik jer imaju sposobnost razlučivanja.

Na kraju je važno napomenuti: kada se kaže da je čovjeku „jezik urođen“ time se ne misli kako postoji gen za jezik, nego postoji predispozicija za razvitak jezične sposobnosti i usvajanje jezika, a o čovjeku ovisi hoće li tu predispoziciju iskoristiti za svoj napredak.

GENETSKA KLASIFIKACIJA JEZIKA SVIJETA

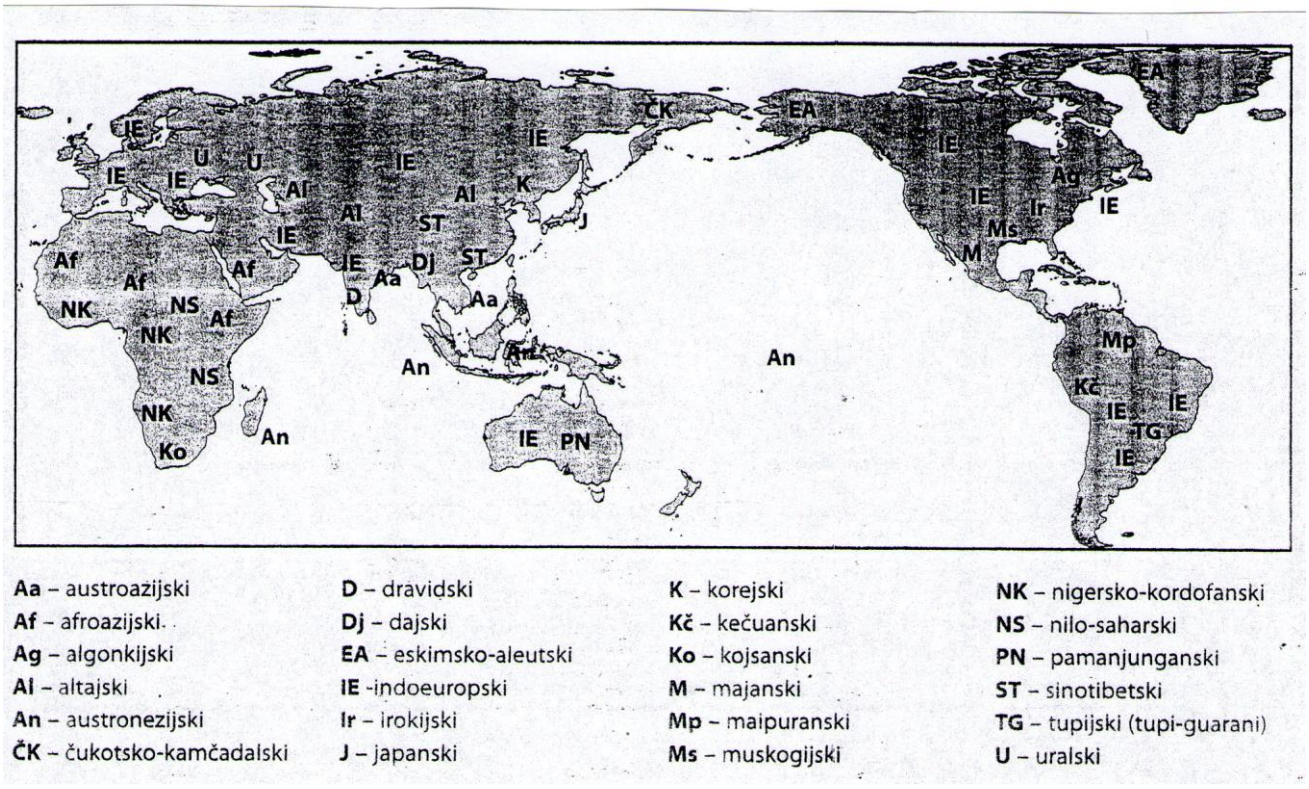
Klasifikacija u svakodnevnom životu može služiti različitim svrhama, a lingvistička klasifikacija razlikuje se od svih ostalih po tome što mora imati točno određenu svrhu te mora objasniti opseg i uzrok jezične raznolikosti. Stoga lingvistička klasifikacija može biti tipološka, arealna i genetska klasifikacija jezika. Tipološkom se klasifikacijom utvrđuju obilježja po kojima se jezici svijeta razlikuju, odnosno obilježja koja su im zajednička i koja se smatraju univerzalnim. Arealna i genetska klasifikacija utvrđuju globalnu podjelu jezičnih obilježja u jezičnim savezima i porodicama, te ustanovljuju koja su obilježja genetski stabilna u jezičnim porodicama, a koja su proširena jezičnim kontaktima.

Objašnjenja globalne podjele jezične raznolikosti svijeta odnose se na povijesnu, ukoliko se radi o obilježjima koja su nastala uslijed migracija govornika genetski srodnih jezika, te strukturalna, ukoliko se radi o obilježjima koja su nastala kao posljedice jezičnih pravila koje vrijede u svakom pojedinom ljudskom jeziku, odnosno jezičnih univerzalija.

Na sljedećih nekoliko stranica vidjet ćemo popis jezičnih porodica u koje se razvrstavaju jezici svijeta, a uz svaku porodicu navedeni su jezici koji je čine. Popis jezika u porodicama Eurazije bit će malo iscrpniji od popisa jezika u porodicama drugih kontinenata zbog toga što jezici nekih dijelova svijeta još nisu do kraja popisani. Isto tako, genetska klasifikacija jezika u različitim dijelovima svijeta nije podjednako uznapredovala jer su genetski odnosi jezika Eurazije uglavnom jasni, dok se među jezicima Amazonije ili Nove Gvineje tek naslućuju.

Za svaku jezičnu porodicu navodi se njezina unutrašnja struktura, odnosno genetska raščlanjenost, ondje gdje je ona poznata. Neke jezične porodice imaju sigurno utvrđeno genetsko jedinstvo, kod nekih skupina jezika genetska srodnost nije čvrsto dokazana, odnosno, vjerojatna je ili moguća, dok su neke skupine jezika objedinjene samo prema zemljopisnom području, stoga će u tekstu biti navedena njihova genetska srodnost.

Jezične porodice svijeta

(Matasović, Ranko, *Jezična raznolikost svijeta*, str. 110)

- **JEZICI AUSTRALIJE I OCEANIJE**

Jezici Australije i Oceanije objedinjeni su prema zemljopisnom kriteriju.

- **Austronezijski jezici**

Austronezijski jezici, prije poznati i pod nazivom malajsko-polinezijski, površinom pokrivaju najveće prostranstvo na zemlji. Govore se od Madagaskara do Havaja i Novog Zelanda.
Dijele se na četiri grane, a tri od četiri grane govore se na Tajvanu (Formozi). Za te tri formozanske grane nije riješeno genetsko jedinstvo, dok klasifikacija austronezijskih jezika u cjelini nije sporna. Pretpostavlja se da je pradomovina austronezijskih jezika bila na Tajvanu i južnokineskom kopnu odakle su se proširili na Oceaniju i Malaje. Genetsko im je jedinstvo dokazano.
Ovo je klasifikacija austronezijskih jezika:

1. *Atajalski jezici* : *atajalski* i *sedek,* koji se govore na Tajvanu
2. *Jezici cu*: rukai, *cu,* kanakanabu i saaroa, svi se govore na Tajvanu, ali su pred izumiranjem
3. *Paivanski jezici*: bunun, paivan, pazeh, itd., govore se na Tajvanu

Atajalske, paivanske i jezike cu potiskuje kineski jezik, koji je na Tajvan dospio s kineskim osvajanjem otoka u 17. stoljeću.

4. *Malajsko*-polinezijski jezici: u starijoj literaturi taj se termin upotrebljava u značenju austronezijski jezici. Ova potporodica dijeli se na zapadnu i središnje-istočnu granu:

a) *zapadni malajsko-polinezijski jezici* imaju složenu podjelu te će se ovdje navesti najznačajniji jezici i skupine jezika koji je čine. Obuhvaćaju područje Filipina: *tagaloški* ili *pilipino*, koji je službeni jezik na Filipinima, cebuanski, varaj, ilokano, kankanaj, jami, magindanao, maranao, batak, libon, mamanva, bagobo, itd.;
jezici Celebesa: tonsea, sangil, tolitoli, kaili, lalaki, makasarskoga, itd.;
jezici Bornea: kolod, paluanski, tidong, tebilung, kelabit, lelak, segai, lavanganski;
jezici koji se govore na Javi, Sumatri i susjednom otočju: javanski, sundanski, bali, ačinski, sumbava, lomski, toba batak, bahasa indonesia ili indonezijski;
jezici koji se govore u kontinentalnom dijelu Malezije, Kambodži i Vijetnamu: čamski

b) središnje-istočna grana malajsko-polinezijskih jezika također ima vrlo složenu podjelu te će ovdje biti nabrojani najznačajniji jezici i skupine jezika koji je čine. Ovdje se ubrajaju brojni jezici Molučkih otoka: ambelau, sula, seti, asilulu, saparua, selaru, kola, itd.;

jezici zapadnog Iriana i susjednih područja: helong, timorski, habu, bima, kaivai, irahutu, gane, maba, motu, itd.;
oceanijski jezici Melanezije i Mikronezije (razmjerno nepoznati jezici): sera, maisinski, kairiru, bam, manam, sirak, misima, doga, roro, longa, tolai, tigak, kokota, maršalski, lengo, sakao, letemboi, levo, fidžijski, rotumenski, itd.:
polinezijski jezici (relativno kompaktna i dobro poznata skupina): tonganski, samoanski, tahitski, markiski, rapanui (jezik Uskršnjeg otoka), havajski, maorski (jezik starosjedilaca Novog Zelanda), itd.

Najstariji spomenici austronezijskih jezika su natpisi na staromalajskom jeziku iz 7. stoljeća, te na starojavanskom i staročamskom jeziku iz 9. stoljeća. Malajski (indonezijski) i javanski jezici primili su pismenost iz Indije te su njihova pisma vrlo srodna pismu kojim se piše sanskrt (devanagariju), no danas se pišu latinicom. Svi su jezici pretrpjeli veliki utjecaj sanskrta, te je u njima mnogo sanskrtskih posuđenica. Na Filipinima je prevladao utjecaj španjolskih kolonizatora te se stoga jezici Filipina pišu latinicom. Među jezicima središnje-istočne grane malajsko-polinezijskih jezika jedino je polinezijski jezik rapanui razvio izvornu pismenost prije kontakta s Europljanima. Pismo Uskršnjeg otoka upotrebljavallo se u tri varijante, od kojih je samo ona koja je služila za obredne recitacije djelomično dešifrirana – rongorongo. Radi se o logografskom pismu u kojem se bilježe samo korijeni riječi, izostavljaju gramatički afiksi i čestice, tako da se njime ne prenosi potpuna obavijest o jezičnom iskazu.

- **Jezici andamanskih otoka**

Na Andamanskom se otočju govori ili se govorilo petnaestak slabo poznatih jezika, koje nije moguće svrstati niti u jednu poznatu porodicu. Ipak, Joseph Greenberg svrstao ih je indo-pacifičku skupinu zajedno s papuanskim jezicima i izumrlim tasmanijskim iako za to ima vrlo malo lingvističkih razloga. Jedini razlog koji bi mogao dokazati njihovu srodnost jest antropološka sličnost stanovnika Andamana s Papuancima (crnoputi su) i, u nešto manjoj mjeri, s Tasmancima.
Andamanski jezici mogu se podijeliti na dvije grane: *velikoandamanska*, u kojoj je od svih velikoandamanskih jezika živ jedino jezik *a-pucikvar*, te *južnoandamanska,* u kojoj su živi jezici *onge, džarava* i *sentinel*.

- **Jezici Papue Nove Gvineje**

U Papui Novoj Gvineji govori se oko sedam stotina i pedeset jezika, koji su svrstani u šezdesetak genetskih porodica, te stoga predstavljaju raj za lingviste.

Ozbiljna i znanstveno utemeljena genetska klasifikacija papuanskih jezika počela je tek šezdesetih godina 20. stoljeća, osobito u radovima Stephena Wurma, koji je prvi uočio genetsku srodnost jezika Nove Gvineje. Ovdje se navodi klasifikacija prema Wiliamu Foleyu, koja je samo djelomično genetska, a djelomično zasnovana geografskoj podjeli, te će se uz svaku porodicu navesti nekoliko reprezentativnih jezika o kojima postoji barem nekakva lingvistička literatura. No, ovo nikako nije definitivna klasifikacija papuanskih jezika.

1. Finistere-huon: jezici *dem, migabak, nomu, abaga, rava,* itd.
2. Istočno visočje Nove Gvineje: *jezici viru, kalam, kobon, gadsup, fore, narak, enga, sau,* itd.
3. Srednja i južna Nova Gvineja i kutubuanski: jezici *foe, kamula, iria, asmat, savuj, vambon, tifal,* itd.
4. Anganski jezici: *angaataha, baruja, ivori,* itd.
5. Jezici gogodala-suki: *gogodala, varuna, suki*
6. Marindsi jezici: *boazi, marind, varkai,* itd.
7. Kajagarski jezici: *kaugat, kajgir, tamagario*
8. Jezici sentani: *demta, sentani,* itd.
9. Jezici dani-kverba: *vano, dani,* itd.
10. Jezici jezera Wissel i kemandoga: *uhunduni, moni,* itd.
11. Mairasi-tanah merah: *mairasi, tanah, merah,* itd.
12. Zapadni Bomberai jezici: *karas, iha, baham,* itd.
13. Jezici binadere: *binadere, aeka,* itd.
14. Jezici goilala: *biangai, veri,* itd.
15. Jezici koiari: *koita, barai,* itd.
16. Jezici kvale: *kvale, humene,* itd.

Manubarski jezici, jezici jareba, mailu, daga, Obale Rai, mabuso, brahman, elema, kivaja, tirio, mek, senagi, pahoturi, , pauvasi, nimbora, kaure, sko, ari, kolopom, East Bird's Head, Torricelli, sepik-ramu, Bougainville, Eastern Trans-Fly, jezici zaljeva Geelvink, itd.

Vidimo kako je Nova Gvineja vrlo jezično raznolika, a tome je pogodovala rascjepkanost i nestabilnost domorodačkih društvenih zajednica na tom otoku, koje se obično sastoje

samo od jednog sela ili nekoliko raštrkanih zaselaka. Komunikacija među njima otežana je zbog teško prohodnog zemljišta kojim se odlikuje veći dio Nove Gvineje. Ovdje društvene i plemenske skupine ne nameću svoj jezik drugoj jer se radi o društvu koje podržava jednakost za sve, premda se razvilo mnogo pidžna i kreolskih jezika u međuplemenskim kontaktima. I danas su dva od tri službena jezika podrijetlom pidžini (tok pisin i hiri motu, a treći je jezik engleski). Kao i među jezicima Australije i među papuanskim jezicima zabilježeni su posebni jezici koje upotrebljavaju lovci ili sudionici u plemenskim svetkovinama. Većina je jezika Papue Nove Gvineje slabo poznata jer su njihova istraživanja započela tek krajem 19. stoljeća, a sve do nedavno provodili su ih kršćanski misionari.

- **Jezici Australije**

U Australiji se 1788. godine, u vrijeme dolaska Europljana, govorilo oko 200 jezika, koji nisu svi dovoljno dobro opisani. Danas je većina tih jezika pred izumiranjem, a samo nekoliko jezika ima više od tisuću govornika, oko dvadesetak je u svakodnevnoj uporabi. Najbrojniji je *western desert* jezik s oko 4000 govornika. Nije posve jasno jesu li svi australijski jezici međusobno genetski srodni, jer većina prvih istraživača vjeruju u to, stoga je sigurnije držati se stare klasifikacije prema kojoj se jezici Australije dijele na *pamanjunganske* i *nepamanjunganske,* pri čemu samo prva skupina čini dokazanu jezičnu porodicu u genetskom smislu. Genetska klasifikacija jezika Australije predstavlja problem kojemu je rješenje teško pronaći jer se među jezicima Australije često posuđuju jezični elementi (npr. padežni nastavci), koji se u drugim krajevima svijeta posuđuju jako rijetko.

a) Pamanjunganski jezici

Govore se u čitavoj Australiji, osim na Arnhemovoj Zemlji i susjednim područjima na krajnjem sjeveru. Pamanjunganski jezici dijele se na sljedeće grane:
Jezici juulngu, tangijski, pamanski, jalanjski, jidinjski, djirbalski, njavajgijski, marijski, jezici vaka-kabi, durubalski, gumbajnggirski, jezici juin-kuri, viradhurski, jezik bagandji, jezici jotajota i jabula jabula (oba su izumrla), kulinski jezici, jezici ngarinjeri-jithajitha, karnijski, jezici vagaja-varluvara, jezici kalkatungu, arandijski i jugozapadni pamanjunganski jezici.

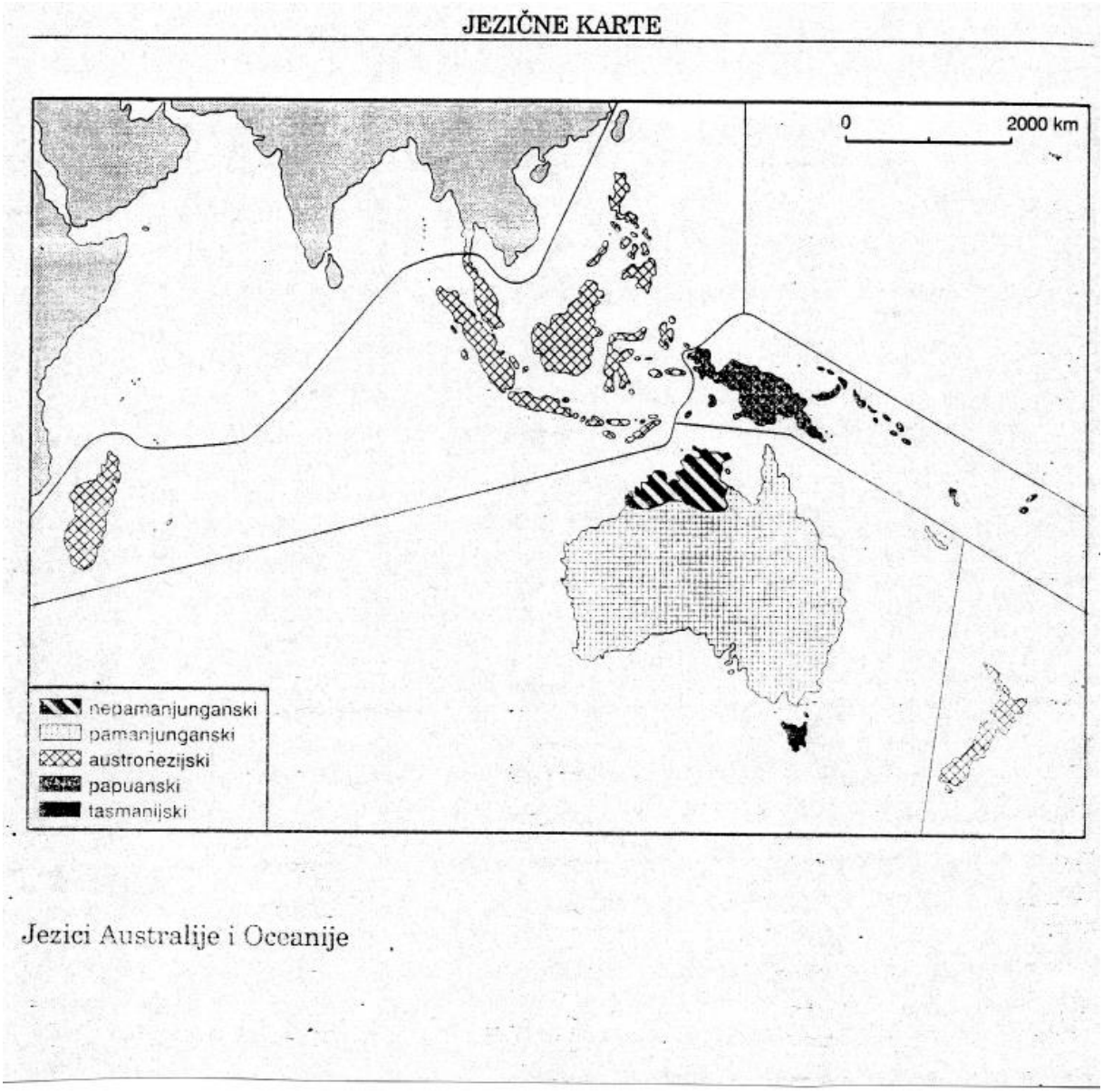
Iako su Europljani od osnivanja prve kolonije na australskom kopnu, 1788., bili u kontaktu s pamanjunganskim jezicima, lingvističkog istraživanja tih jezika u 19. stoljeću bilo je vrlo malo. Najviše na tom planu učinio je Edward M. Curr, uzgajivač ovaca, koji je prikupio popise riječi iz mnogih australskih jezika i vjerovao je u genetsku srodnost svih australskih jezika.

b) Nepamanjunganski jezici

Ovi se jezici svrstavaju u četrnaest porodica. Za neke je porodice međusobna srodnost vjerojatna, a neki jezici (ili čak svi) mogli bi biti srodni pamanjunganskim jezicima:
Jezici jivaidja, jezik mangerr, jezici gunvinjgu, burarranski jezici, maranski, jezici zapadnog Barklyja, garavanski, laragijanski, dali jezici, djamindjunganski, djeraganski, bunabanski, njulnjulanski i vororanski jezici.

- **Tasmanijski jezici**

Na otoku Tasmaniji govorilo se nekoliko jezika, pretpostavlja se između osam i dvanaest, no svi su izumrli. Srodnost ovih jezika je vjerojatna. Zbog progona, prastanovnici Tasmanije izumrli su u drugoj polovici 19. stoljeća, a od njihovih jezika sačuvani su samo popisi imena i riječi. Australski lingvist Terry Crowley, 1972. godine, uspio je pronaći jednu ženu čija je baka govorila jedan tasmanijski jezik, te je od nje snimio na vrpcu nekoliko riječi i pjesmicu. To je zasada jedini zabilježeni zvuk tasmanijskoga jezika ikada. Tasmanci su bili jedna od najzaostalijih ljudskih zajednica na svijetu jer su bili posve izolirani od Australije i ostatka svijeta desetak tisuća godina zbog katastrofe u kojoj je potopljen most između Australije i Tasmanije. Zaboravili su čak i osnovne vještine za preživljavanje, kao što su ribolov, paljenje vatre i izrada predmeta od kosti.

(Matasović Ranko, Uvod u poredbenu lingvistiku, str. 328

- **JEZICI AFRIKE**

Objedinjeni su prema zemljopisnom kriteriju. Istraživanje afričkih jezika započeli su europski misionari još u 16. stoljeću, no sve do sredine 19. stoljeća nije bilo poredbenog i genetskog pristupa u tim istraživanjima. Kao i u indoeuropskoj lingvistici, i u afrikanistici su isprva dominirali njemački lingvisti, kao što su Sigismund Koelle i Wilhelm Bleek, a krajem 19. i početkom 20. stoljeća Carl Meinhof, Diedrich Westermann i francuz Maurice Delafosse počinju primjenjivati i stroge poredbene metode, no sve do sredine 20. stoljeća genetska

klasifikacija jezika Afrike ostala je zbrkana, sve dok pedesetih godina 20. stoljeća američki lingvist Joseph Greenberg nije iznio preciznu klasifikaciju, koja je u osnovi do danas nepromijenjena.

- **Nigersko-kordofanski jezici**

Nigersko-kordofanska porodica najveća je u Africi i dijeli se na tri grane:

1. *Kordofanski jezici*, skupina malih jezika koji se govore uglavnom u Sudanu, primjerice *tegali, koalib, katla, logol, tiro, točo,* itd. Za jednu granu kordofanskih jezika, *kadugli*, pripadnost nije posve sigurno utvrđena. Kordofanski jezici u cjelini su još slabo su istraženi.
2. *Mandski jezici,* smatraju se nesamostalnom granom nigersko-kordofanskih jezika, jednom od odvjetaka nigersko-kongoanskih jezika, govore se u zapadnoj Africi (Niger, Mali, Sierra, Leone): *maninka, malinke, bambara, mende, kpele, san,* itd.
3. *Nigersko-kongoanski* jezici vrlo su brojni, ima ih više od tisuću, stoga će se ovdje navesti samo podjela:

A) *Zapadnoatlantski jezici*, koji se većinom govore uz sjeverozapadnu obalu Afrike: *fula, volof, karon, diolabadjara, sua, bom*, itd.

B) *Središnji nigersko-kongoanski jezici*, u sklopu kojih su najznačajnije skupine: jezici *kru*, u Obali Bjelokosti i susjednim zemljama (*seme, bete, kru, njabva*, itd.), jezik *dogon, voltajski* jezici ili jezici *gur*, većinom u Burkini Faso, Obali Bjelokosti i Gani (*senari, kulele, bvamu, more, kasem, isala, kabre, tjurama, mosi*, itd.), jezici *adamava-ubangi* (*kam, longuda, čamba, mumuje, mbum, gbaja, sango, viri, linda, zande*, itd.), jezici *idžo-defaka* (*kalabari, defaka, membe,* itd.), *jugozapadni središnji nigersko-kongoanski jezici* (*akanski* u Centralnoafričkoj Republici, *gondža, basila, buem, eve* u Gani, adjukru, itd.), *jugoistočno središnji nigersko-kongoanski jezici* (*ebira, gade, jala, joruba* u Nigeriji i Beninu, *epie, urhobo, izi, igbo* u Nigeriji*, kuteb, džukun, kana, odual, efik, mbembe, loko, lemoro, laru, duka, birom, tarok, ukpe, mambila, tiv* i velika skupina jezika *bantu*, koji pokrivaju najveći dio ekvatorske i južne Afrike, ima oko 500 jezika, među kojima je i *svahili*.

Jezici nigersko-kordofanske porodice govorili su se isprva u zapadnoj Africi, ali su se proširili na veći dio supsaharske Afrike. Osobito je sveobuhvatna bila ekspanzija bantuskih jezika, koji su naselili najveći dio južne Afrike, a pradomovina govornika bantuskih jezika bila je u

zapadnoj Africi. Nigersko-kordofansku porodicu u današnjem smislu pretpostavio je Joseph Greenberg i nihovo je genetsko jedinstvo dokazano.

- **Nilosaharski jezici**

Ovi su jezici nekoć pokrivali veći dio Afrike, ali su ih potisnuli nigersko-kordofanski jezici, osobito bantuski. Nilosaharski jezici dijele mnoga obilježja s nigersko-kordofanskim jezicima. Genetska srodnost im je vjerojatna.

Evo kako su klasificirani:

1. *Songajski,* najzapadniji je nilosaharski jezik, nekoć je bio jezik države Songhai. Pripadnost je jezika songhai nilosaharskoj skupini sporna jer ga neki lingvisti smatraju kreolskim jezikom nastalim u dodirima sjedilačkog stanovništva i nomadskih stočara.
2. *Saharski jezici: kanuri, teda, zaghava, berti.*
3. *Furski jezici: furski* i *biltine.*
4. *Šari-nilski jezici:* jezik *berta,* jezik *kunama*, *središnjesudanski jezik*: zapadni (*kreški, baka, sinjar, kaba, mbai, fongoro, furu, julu*, itd.), te istočni (*moru, logo, madi, mangbetu, ndo,* itd.), *istočnosudanski jezik*: *nubijski* (*meidob, debri, mahas*, itd.), *surmanski* (*murle, šabo*, itd.), *nera, gaamski, njimang, doni, lagava, nilotski jezici* (*šiluk, mabanski, luo, dinka, nuerski, bari, masajski, teso, nandi, pok, omotik*, itd.), te *kuliakski jezici* (*ik, ngangea* i *so*).
5. *Komanski jezici* (i jezik *bega*): *aneđ, kvama, opo*, itd.
6. *Mabanski jezici*: *mabanski* u Čadu, *mimi*, itd.

Od svih nilosaharskih jezika najstariju pismenost imaju songajski i nubijski jezici. Staronubijski je poznat još s natpisa pisanih varijantom koptskoga pisma iz 6. do 13. stoljeća .

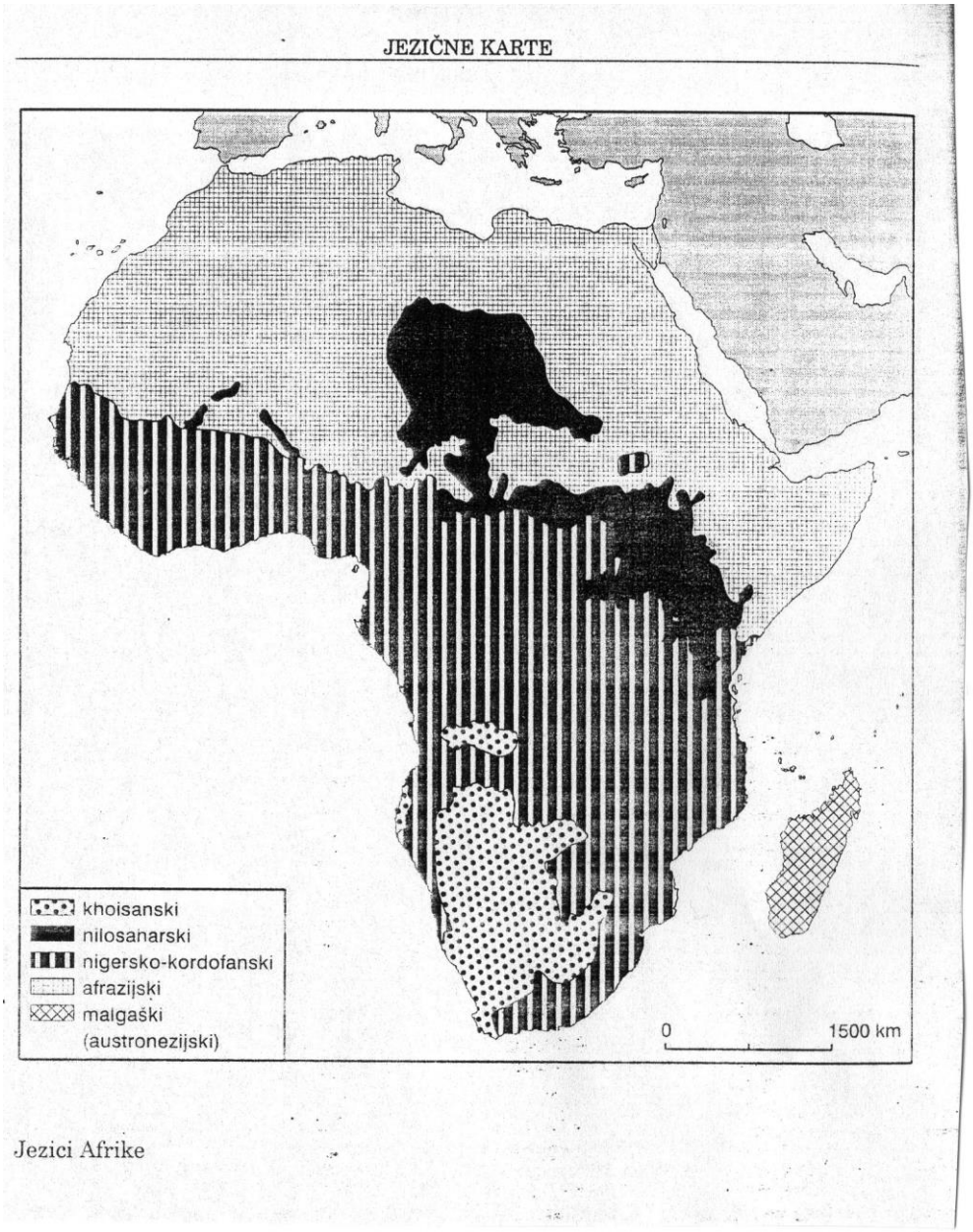
- **Khoisanski jezici**

U khoisansku se porodicu svrstavaju jezici Hotentota i Bušmana[9] u južnoj Africi i Nambiji. Mnogi khoisanskoj porodici pripisuju još dva mala jezika koji se govore u Tanzaniji, *hadza* i *sandave*, no, ti jezici imaju malo toga zajedničkoga s khoisanskim jezicima, a nisu ni međusobno srodni, stoga je ova porodica klasificirana prema izvorima južnoafričkog

[9] Vrlo srodne etničke skupine, predstavljaju domorodačko stanovništvo u jugozapadnim dijelovima Afrike.

jezikoslovca Ernsta Oswalda Johannesa Westphala. On sljedeće skupine jezika ne smatra granama, već zasebnim porodicama:

1. *Hotentotski jezici* (ili jezici *khve-kovab*): *nama, lora, ganáde, buka-kve, kedi*, itd.
2. jezici *džu*: *maligo, džu*, itd.
3. jezici *taa*: *xatia, kakia*, itd.
4. jezici *!vi*: *seroa, gemsbok park*, itd.
5. jezik *hadza*
6. jezik *sandave*

Jezici Afrike

(Matasović Ranko, *Jezična raznolikost svijeta*, str. 155)

- **JEZICI AMERIKE**

Posljednji je kontinent koji su naselili ljudi Amerika. Dugo se vjerovalo da su prvi doseljenici stigli prije otprilike 11 tisuća godina iz Azije, no suvremeni arheološki nalazi pokazuju kako je u Americi bilo ljudi još prije 15 tisuća godina te da su naseljavanja dolazila iz Azije, Oceanije, pa i zapadne Europe. Ne zna se jesu li prvi doseljenici govorili jednim ili većim brojem različitih jezika, ali sudeći po arheološkim istraživanjima, veća je vjerojatnost da su to bili različiti jezici. Ovo su jezici koji su objedinjeni samo po zemljopisnom kriteriju.

- **Eskimsko-aleutski jezici**

Ovo su jezične porodice čije je genetsko jedinstvo dokazano. Dijele se na *aleutski* jezik, koji se govori na Aleutskim otocima i na eskimsku granu u koju se svrstavaju eskimski jezici *inuit* (na sjevernoj Aljasci, u Kanadi i na Grenlandu), *jupik* (južna Aljaska), *sirenik, čaplino* i *naukanski* (istočni Sibir). Osnovna podjela između inuit jezika i ostalih eskimskih jezika je genetska. Mnogi misle kako su Eskimi jedinstven narod i kako imaju jedan jezik, a to je mišljenje upravo suprotno jer među eskimima nema međusobne razumljivosti, a njihovi govornici nemaju svijest o etničkoj srodnosti raznih skupina koje govore eskimskim jezikom.

Inuit je pismeni jezik Grenlanda od 18. stoljeća, kada je 1750. objavljen prvi rječnik, a 1760. prva gramatika grenlandskoga. Objavio ih je Paul Egede. Danas je to jezik javne komunikacije, osobito od 1979. godine, kada je Grenland dobio neovisnost od Danske.
1818. godine, Danac Rasmus Kristian Rask, prvi je uočio genetsku srodnost eskimskog i aleutskog jezika.
Eskimi su, kao i svi drugi stanovnici Amerike, doselili na ovaj kontinent iz Eurazije u pretpovijesno doba, a današnji Eskimi koji žive u Sibiru tek su razmjerno nedavno došli iz Aljaske, tako da eskimski jezici u strogom smislu pripadaju jezicima Amerike, ali dijele i brojna obilježja s eurazijskim jezicima.

- **Indijanski jezici Sjeverne Amerike**

Ovi jezici pripadaju skupini jezika koje su objedinjene samo po zemljopisnom kriteriju..
Ne postoji zajedničko mišljenje istraživača glede genetske klasifikacije američkih indijanskih jezika, a da bi stvar bila još gora, američki lingvist Joeph Greenberg, dodatno je zakomplicirao stvar kazavši kako sve američke indijanske jezike, osim eskimsko-aleutskih i jezika na-dene, smatra genetsko srodnima te ih svrstava u takozvanu amerindijsku natporodicu. Ovu je Greenbergovu porodicu vrlo malo istraživača prihvatilo kao valjanu genetsku porodicu.
Klasifikacija indijskih jezika Lylea Campbella:
1. Jezici *na-dene*: ova se porodica dijeli na tri grane, prvi ju je pretpostavio lingvist Edward Sapir:
A) *Ejačko-athapaskanski* jezici. Ejački je jezik izumro, govorio se na Aljasci, a athapaskanski su mali jezici koji se govore na Aljasci i u Kanadi (kaska, hupa, čipevja, sekani, čilkotinski) i apački jezici, kojima su govorili Apači (kiova i navaho, koji je po broju govornika, oko 130 000, najveći indijanski jezik i govori se u Novom Meksiku
B) *Jezik tlingit*, govori se na južnoj Aljasci i u Kanadi
C) Jezik *haida* na Otoku kraljice Charlotte i na Aljasci; pripadnost ovog jezika porodici na-dene vrlo je upitna
2. *Cimsijški* jezik, izolirani jezik koji se govori u zapadnij Kanadi
3. *Vakašanski* jezici, mala jezična porodica koja obuhvaća jezike: kvakiutl, makah, nitinat i nutka, koji se govore na otoku Vancouver
4. *Sališki* jezici: bela kula, komoks, skvamiš, tilamuk, šusvapski, kolumbijski itd. govore se na otoku Vancouver
5. *Čimakvanski* jezici: kvilejit i izumrli čemekum, bili su rasprostranjeni na sjeveru države Washington
6. Jezik *kutenai*, govori se u unutrašnjosti zapadne Kanade, genetski je izoliran
7. *Činukanski* jezici: činuk i višram, koji se govore u Oregonu i Washingtonu
8. *Alsejska* porodica, u koju se svrstavaju dva izumrla jezika, alsea i jakvina, govorili su se u Oregonu
9. *Sjuslo*, genetski izoliran jezik u izumiranju, govori se u Oregonu
10. *Kusanski* jezici, hanis i miluk, oba izumrla, a govorili su se u Oregonu,
takelmanski jezici (takelma i kalapuja u Oregonu), *sahaptijski* jezici (nez perce i sahaptin, Oregon), jezik *klamat*, *molala*, izumrli jezik koji se govorio u Oregonu, *kajusi* jezik, u

Oregonu i Washingtonu, jezik *šasta,* nedavno izumro, govorio se u Kaliforniji, izumrli jezik *čimariko, palaihnihanski* jezici (ačomavi i acudževi, u Kaliforniji), jezik *jana,* posljednji jezik porodice jana izumro 1916., jezik *pomo, salinanski* jezici, svi su izumrli, govorili su se u središnjoj Kaliforniji, *čumaški* jezici, svi izumrli, u Kaliforniji se govorili, *jumanski* jezici (dieganski, mohave, juma itd., južna Kalifornija i Arizona, *vintunski* jezici (nomlaki, patvin, vintu, u izumiranju, u Kaliforniji),jezik *maidu* u Kaliforniji, *mivok* u središnjoj Kaliforniji, možda ima još nekoliko govornika, jezik *jokuc, jukijski* jezici (juki i vapo, sjeverno od San Francisca), *uto-aztečki jezici* (komanče, šošonski, kauilja, hopipipil, itd., sj. Meksiko i južne države SAD-a), *keresanski* jezici, istočni i zapadni, govore se na JZ SAD-a, *siuski* jezici i *katauba* (mandanski, dakota, omaha, vinebagokrou, hidaca, itd., u središnjem dijelu SAD-a), izolirani jezik *zuni,* koji se govori u Novom Meksiku, *kadojski* jezici (kado, vičita, poni, u dolini Mississipija), jezik *adai*, izumro još početkom 19. stoljeća, govorio se u Louisiani, izumrli jezik *tonkava* u Teksasu, također izumrli jezik *karankava* u Teksasu, izumrli jezik *koahuilteko* u Teksasu, *aranama-tamike* izumrli jezici, jezik *solano, komekrudanski* jezici u Meksiku, *atakapanski* izumrli jezik JZ Louisiane, jezik *čitimača* na J Louisiane, jezik *tunika* u Louisiani, izolirani *načez* u Oklahomi, *muskogijski* jezici (čikaso, alabama, muskodži, u JI državama SAD-a), slabo poznati jezik *timukua*, govorio se na Floridi, jezik *jučI*, pred izumiranjem, govori se u Oklahomi, *tanoanski* jezici (kajova, teva, tiva i tova, u izumiranju, sjeverni Meksiko i južne države SAD-a), *irokijski* jezici, dijele se na južnu granu, u kojoj je jezik čeroki, i sjevernu, u kojoj su jezici mohok, oneida, seneka, kajuga, tuskarora, itd., te konačno, *algički* jezici koji se dijele na tri grane: a) jezik vijot, u sj. Kaliforniji, b) jezik jurok, u sj. Kaliforniji i c) algonkijske jezike, koji se dijele na blackfoot i sve ostale algonkijske jezike (šoni, mikmak, odžibva, menomini, arapaho, čejenski, kri, itd.)

- **Hokanski i penutijski jezici**

Ovi jezici pripadaju u skupinu jezika čija je genetska srodnost moguća.

U *hokansku* se porodicu svrstavaju mnogi jezici Kalifornije, Nevade, Arizone, Teksasa i sjevernog Meksika, kao što su jezik pomo, palaihnikanski jezici, salinanski jezici, jezici seri, čumaški, jumanski i jezik koahuilteko. Neki od tih jezika zaista bi mogli biti srodni, no većina lingvista odbacuje postojanje hokanske porodice u koju bi svi oni bili svrstani.

U *penutijsku* se porodicu svrstavaju svi jezici zapadne američke obale koji se nisu mogli svrstati niti u jednu od porodica koje je lakše definirati. Ova je porodica jedina porodica američkih indijanskih jezika s predstavnicima u Južnoj, Srednjoj i Sjevernoj Americi.
Penutijski jezici obuhvaćaju jezik jokuc, jezike maidu i mivok, vintunske, sahaptinske, sjuslo, cimšijske, alseanske, takelmanske, zuni, kus i čunuk jezike, jezike miše-soke, koji se govore u Meksiku, majanske jezike i totonačke jezike koji se govore u Meksiku.

- **Jezici Srednje Amerike**

Jezici Srednje Amerike pripadaju skupini jezika koje su objedinjene samo po zemljopisnom kriteriju.
Dijele se na:
1. *Otomanguanski* jezici, govore se većinom u Meksiku, tu se svrstavaju: amuzgo, otomi, mazatek, mištek, popoloka, zapotek i dr. jezici.
2. Jezici *tekvistatlek*, u meksičkoj provinciji Oaxaca, i tlamelula
3. Jezik *hikakve*
4. Jezik seri, koji se govori u sj. Meksiku
5. Jezik *uave*, u Meksiku
6. *Totonački* jezici, totonak i tepehua, koji se goovre u središnjem Meksiku
7. Jezici *miše-soke*: miše, soke, siera, popoluka itd.
8. *Majanski* jezici dijele se na 5 grana: 1. huastička grana (jezik uastek, i izumrli čikomukeltek), 2. jukatečka grana (jukatek, ica, itd.), 3. celtalska grana (čol, čontal, celtal, cocil, itd.), 4. kandžobalanska grana (močo, hakaltek, itd.), 5. istočnomajanska grana (kiče, mam, cutuhil, kekči, itd.).
Majanski se jezici govore većinom u južnom Meksiku, Guatemali, Hondurasu i Nikaragvi.
Jedan od majanskih jezika bio je u uporabi u državi Maja, koja je u srdnjem vijeku dominirala jugom Srednje Amerike. Pismo Maja dešifrirano je tek nedavno, a njegovi su spomenici najstariji tekstovi pisani u Novom Svijetu.
9. *Taraskanski jezik*, izumrli jezik središnjeg Meksika
10. Jezik *kvitlatek*, također izumrli jezik središnjeg Meksika
11. *Šinkanski* jezik, govorio se u Guatemali
12. *Lenkanski* jezik, govorio se u Hondurasu i Salvadoru
13. *Misumalpanski* jezici: miskito, sumo, itd., u Hondurasu i Nikaragvi

14. *Maratino,* izoliran jezik

Osim navedenih jezika, u Srednjoj su se Americi govorili još desetci jezika koji su jako slabo poznati da bi se mogli klasificirati.

- **Jezici Južne Amerike**

Ovi jezici također pripadaju skupini jezika koje se mogu objediniti samo prema zemljopisnom kriteriju. Uz Novu Gvineju, jezici Južne Amerike lingvistički su najslabije istraženi, toliko da čak ni popis svih jezika nije dovršen. U literaturi se često pod raznim imenima navodi jedan te isti jezik ili se navodi nepostojeći, stoga se o definitivnoj klasifikaciji jezika ovoga kontinenta ne može govoriti. Istraživanja su američkih indijanskih jezika započela u Latinskoj Americi vrlo rano, nedugo nakon osnivanja prvih kolonija. Zahvaljujući španjolskim misionarima neki su američki indijanski jezici dobili i svoje prve gramatike, i to prije mnogih europskih jezika. Prva je gramatika jezika kiče iz 1550. godine, prva gramatika celtanskog i kečua jezika je iz 1560., dok je nizozemski svoju prvu gramatiku dobio tek 1584., a švedski 1696. Jezik gvarani u Paragvaju postao je već u 18. stoljeću književni jezik.

U Južnoj se Americi govori između 400 i 500 jezika. A ovdje će biti nabrojane samo neke porodice u koje se svrstavaju veći i poznatiji jezici.

Sjeverozapad Južne Amerike (Kolumbija, Ekvador, djelomice Panama, Honduras i Venezuela)

1. *Jurimangi,* izumrli jezik
2. Páezanski jezici, kao što je paez, kojim se govori u Kolumbiji
3. *Barbakoanski* jezici, najpoznatiji je kajapa u Ekvadoru
4. *Čibčanski* jezici: gvajmi, bribri, itd

Zapadna Amazonija I

1. *Čapakuranski* jezici: pakaas novos, jaru
2. *Maipuranski jezici*, najveća porodica u cijeloj Americi, sa 65 jezika, od kojih je polovica izumrlo, govore se u većem dijelu Južne Amerike i nekim zemljama Srednje Amerike

Zapadna Amazonija II

1. *Tukánoanski jezici*: tukano, guanano, itd.
2. Jezik *tikuna*, u Brazilu, Peruu i Kolumbiji
3. *Katukinanska* porodica: konomari u Amazoniji

Sjeverna područja u podnožju Anda (Peru, Ekvador)

1. *Kavapananski* jezici: čajavita u Peruu, itd.
2. J*aguanski* jezici, npr jagua
3. *Boranski* jezici, npr. bora

Područje Anda

1. Jezici *kečua*. Nekoliko jezika ili dijalekata kečua govori se u Peruu, Boliviji i Ekvadoru. Jezikom kečua govorili si Inke, a danas dijalektima toga jezika govori između 7 i 11 milijuna ljudi. To je jedan od najranije opisanih jezika na američkom kontinentu, a španjolski misionari gramatiku su sastavili još u 16. stoljeću.
2. Jezici *haki* . ova se porodica naziva još i ajmaranskom prema njezinom najznačajnijem jeziku, ajmaranskom, koji ima oko milijuna govornika u Peruu, Čileu i Boliviji.
3. Jezici *čipaja*, npr. jezik čipaja u Boliviji

Južna područja u podnožju Anda

1. *Pánoanski* jezici: šipibo-konibo, amavaka, jora, kainaua, čakobo, itd.
2. *Čonski* jezici: teuelče, jezik izumiranja u Patagoniji
3. *Takananski* jezici, npr. takana u Boliviji

Područje krajnjeg juga

1. Jezik *kaveskar*, u izumiranju u Patagoniji
2. Jezici *mapudungu*: araukano, s gotovo pola milijuna govornika u Čileu

Područje Chaco

1. *Matakoanski* jezici: npr. čalupí u Paragvaju
2. Vaikuruanski jezici: npr. toba u Argentini
3. *Saukoanski*: npr. ajoreo u Boliviji i Paragvaju

Istočni Brazil

1. Jezici *bororo*: bororo, itd. u Mato Grosu
2. Jezici *ge*: šavante, šerente, itd
3. *Mašakalijski* jezici: npr. mašakali

Sjeveroistični Brazil

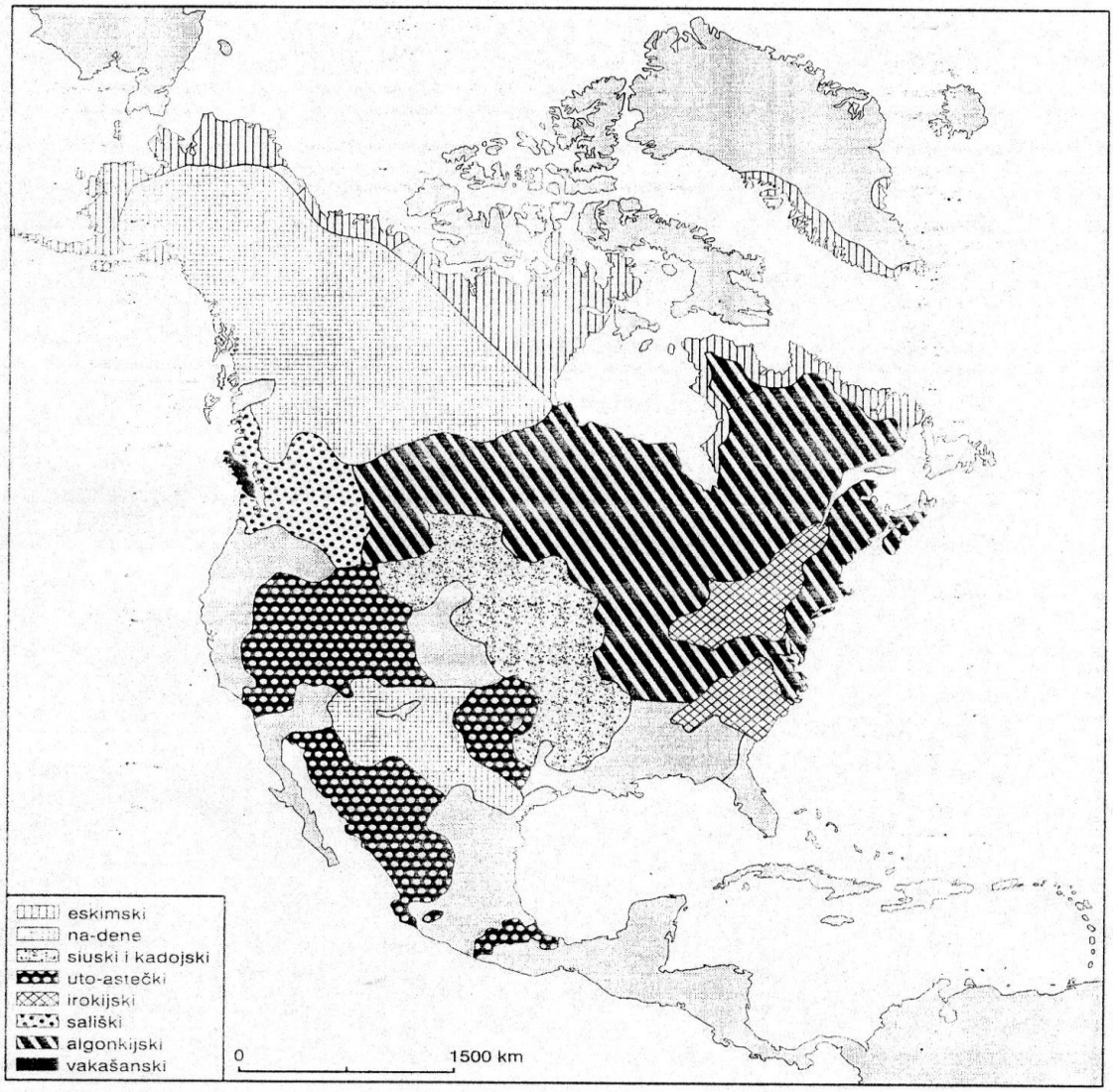
U ovom se području govorilo mnogo izumrlih jezika o kojima se malo zna, npr. *gamela, tuša, šoko,* itd. smatraju se izoliranima.

Središnja Amazonija

1. *Muranski* jezici, npr. mura-piraha u Brazilu
2. Jezici *nambikvara*: nambikvara, sararé, itd. u Mato Grossu
3. *Tupijski* jezici, među kojima se ističu tupi-gvaraní. Jezik gvaraní po broju govornika najveći je indijanski jezik, njime govori 3 milijuna ljudi u Paragvaju i ima poluslužbeni status.

Sjeverna Amazonija

1. *Karipski* jezici: karipski u Venezueli, hiškarjana u Brazilu, itd.
2. J*anomamski* jezici: janomame u Brazilu i Venezueli, itd.
3. *Sálivanski* jezici: npr. piaroa u Venezueli

Odabrane jezične porodice Sjeverne Amerike

(Matasović, Ranko, *Uvod u poredbenu lingvistiku*, str. 329)

- **JEZICI EURAZIJE**

Jezici Eurazije objedinjeni su samo prema zemljopisnom kriteriju.

- **Indoeuropski jezici**

Među svim jezicima svijeta ova je jezična porodica najbolje istražena, a njezino su genetsko jedinstvo naslutili još u doba renesanse. No, predmetom istraživanja i većeg zanimanja postala je tek kada su Europljanima postale dostupne spoznaje o učenom jeziku Indije, sanskrtu. Postojale su mnoge podudarnosti u osnovnom rječniku sanskrta i latinskog jezika da ih je bilo ne moguće ne vidjeti. U istraživanjima sanskrta te latinskog i grčkog sudjelovali su mnogi učenjaci u 18. stoljeću, među kojima je bio i Hrvat, misionar Filip Vezdin. Prvi koji je pretpostavio kako su sanskrt, grčki, latinski, avestički, keltski, germanski, a možda i neki drugi jezici, nastali od zajedničkog jezika pretka, bio je britanski sudac i polihistor, William Jones. Dakle, ovo je jezična porodica čije je genetsko jedinstvo dokazano.

Indoeuropska je jezična porodica najraširenija na svijetu jer se indoeuropski jezici govore na svim kontinentima. Jako su brojni i dijele se na više potporodica, a neke potporodice čine desetci jezika, kao što je baltoslavenska porodica, dok neke čini samo jedan jezik, kao što je grčki ili albanski, koji čine samostalne grane unutar indoeuropskih jezika.

Indoeuropski se prajezik govorio oko 4 000 godina pr. Kr. Točna lokacija indoeuropske pradomovine nije poznata jer o njoj postoji mnoštvo hipoteza, no pretpostavlja se kako se proteže od Srednje Europe na zapadu do Kaspijskog jezera na istoku, od Baltika na sjeveru do Anatolije i Kavkaza na jugu. Gdje god da je indoeuropska pradomovina bila, govornici indoeuropskog su odande krenuli uglavnom prema zapadu, u Europu.

Teško je povezati arheološke nalaze, primjerice oružje ili vrčeve, s nekim jezikom jer ne može se prema predmetima znati kojim je jezikom govorio njihov vlasnik. U otkrivanju indoeuropske domovine pomagali su jezični podatci. Tako se pretpostavljalo kako je u indoeuropskome postojala riječ **snijeg** pa je bilo jasno da su Indoeuropljani živjeli u predjelima gdje je bilo snijega. Prema riječi **bukva** moglo se pretpostaviti da je u indoeuropskoj pradomovini rasla bukva (dugo se tvrdilo da bukva u Europi nije rasla sjeveroistočno od crte Kalinjingrad – Krim pa je prema tome pradomovina morala biti na zapad od nje, no to se kasnije pokazalo netočnim). Važan podatak o pradomovini daje i nepostojanje stare riječi za **more,** što upućuje na to da nisu živjeli uz more. Također se spominje i riječ **losos**, što bi značilo da su živjeli u području gdje ima lososa, koji je živio

samo u vodama sjeverne Europe. No, jedna od najpopularnijih teorija je **kurganska**, litavske znanstvenice Marije Gimbutas. Kurganima se nazivaju nadgrobni humci iz sredine 5. tisućljća prije Krista iz područja južnoruskih stepa i Prikavkazja. Stoga se indoeuropska pradomovina smješta uz stepe južne Rusije, sjeverno od Crnog mora i sjeverno ok Kavkaza.
Pripadnici naroda te kulture živjeli su u malim plemenima kojima su vladali moćni vođe, koji su bili pokapani u kurgane, zajedno sa svojim žrtvama i materijalnim dobrima.

Neki su indoeuropski jezici vrlo slabo posvjedočeni i zbog toga nije jasno koliko grana indoeuropske porodice treba pretpostaviti te će ovdje biti navedene one grane koje su dobro poznate:
1. ***Anatolijski jezici***; svi su izumrli, govorili su se u Maloj Aziji, jezici iz 2. tis. pr. Kr. pisani su klinopisom – hetitski, luvijski i palajski, a jezici iz 1. tis. pr. Kr. alfabetima srodnim grkom pismu – likijski A i B, lidijski, karijski i možda pisidijski. Luvijski je jezik pisan hijeroglifima.

2**. *Indoiranski jezici***; dijele se na dvije grane:
a) *indijski jezici*; posvjedočeni su u 2 .tis. pr. Kr., pišu se alfabetima izvedenim iz starog indijskog pisma brahmi. Danas se indijski jezici govore u Indiji, Pakistanu i Nepalu, a jedan indijski jezik, sinhaleški govori se na Sri Lanki. Najraširenij je hindski jezik, koji ima službeni status u Indiji, te je po strogo strukturalnim kriterijima identičan urdskom.. Među indijske jezike svrstavaju se još: bengalski, nepalski, romski, sindhski, marathski, maithili, orijski, asamski, magadhski i gudžaratski jezik.
b) *iranski jezici*; posvjedočeni su početkom 1. tis. pr. Kr., govore se u Iranu – perzijski ili farsi, baludžski, istočnoj Turskoj i sjevernom Iraku – kurdski, Tadžikistanu – tadžički, Afganistanu – afganski, na Kavkazu – osetski, tatski, tališki, u srednjoj Aziji – jagnobski, jazgulamski, na Pamiru – vakhi, šugni, itd.
Prema nekim shvaćanjima postoji i treća grana indoiranskih jezika, koju čine kafirski jezici, koji se govore u sjevernoindijskoj državi Kašmiru, a to su aškunski, kati, vaigali, prasunski i još neki mali jezici.

3. ***Grčki jezik***; samostalna je grana unutar ove porodice, posvjedočen je od sredine 2. tis. pr. Kr. mikenskim tekstovima pisanim linearnim B pismom, posebnim slogovnim pismom. Grčki natpisi pisani alfabetom pojavljuju se od 8. st. pr. Kr. Osim u Grčkoj, grčki se govori još u južnoj Albaniji, na Siciliji, u južnoj Italiji i Turskoj.

4. *Italski* se jezici dijele na oskičko-umbrijsku granu, kojoj pripadaju izumrli oskički, umbrijski, marucinski, volščanski i dr. jezici, te na latinsko-faliskičku granu, kojoj pripadaju izumrli faliskički i latinski, iz kojeg su se razvili romanski jezici. Romanskim jezicima pripadaju: portugalski, galicijski, španjolski, francuski, katalonski, provansalski, retoromanski, furlanski, sardski, talijanski, istroromanski (govori se u nekim zaseocima oko Rovinja), dalmatski, rumunjski, arumunjski, meglenorumunjski, istrorumunjski, koji se govori u selima na Ćićariji, te sefardski, jezik španjolskih Židova.

5. ***Germanski jezici***; dijele se na tri grane:
a) istočna: izumrli gotski jezik
b) sjeverna ili nordijska: švedski, danski, norveški, ferski, islandski
c) zapadnogermanski jezici: engleski, nizozemski, flamanski, frizijski, afrikaans (jezik koji se razvio iz govora nizozemskih kolonista u Južnoj Africi), leceburški, jidiš, niskonjemački i visokonjemački. Najstariji natpisi na germanskim jezicima pisani su runskim alfabetom.

6. *Keltski jezici*, dijele se na dvije grane s obzirom na odraz indoeuropskog labiovelara kw:
a) u P-keltsku granu svrstavaju se izumrli galski i lepontijski, te britski jezici: izumrli kornički i još uvijek živi velški i bretonski
b) u Q-keltsku granu svrstavaju se izumrli keltiberski te goidelski jezici: irski,škotski i nedavno izumrli manski jezik.
Galski se jezik pisao grkim pismom i latinicom, keltiberski iberskim pismom, a najstariji natpisi na irskom , iz 3. i 4. st. , pisani su ogamskim alfabetom.

7. ***Toharski jezici***; spomenici ovih jezika otkriveni su početkom 20. st. u kineskom Turkestanu, to su većinom prijevodi budističkih spisa na dva jezika koji su se govorili u 1. tisućljeću i nazivaju se toharski A ili turfanski i toharski B ili kučanski.

8. ***Armenski jezik***, posvjedočen je od 5. stoljeća kada je na njega prevedena Biblija, piše se armenskim alfabetskim pismom, govori se u Armeniji i armenskim enklavama po čitavom Bliskom istoku.

9. ***Baltoslavenski jezici*** dijele se na baltijsku i slavensku granu. Pretpostavlja se kako je rascjep baltoslavenskih jezika nastao oko 1500. g. pr. Kr, a izdvajanje slavenskih jezika kao posebne porodice oko 500 g. pr. Kr.

Problem baltoslavenske jezične zajednice jedan je od najtemeljitije istraženih, ali isto tako jedan od najzagonetnijih problema jer se još uvijek mnogi istraživači ne slažu u teorijama o odnosima baltijskih i slavenskih jezika. Tako postoji pet teorija o odnosima baltijskih i slavenskih jezika.

Prva je najzastupljenija i nju zastupa August Schleicher, koji kaže kako se iz zajedničkog prajezika izdvojila baltoslavenska porodica iz koje su kasnije nastale baltoslavenska i slavenska grana.

Drugu teoriju zastupa Antoine Meillet. On smatra kako baltoslavenskog prajezika uopće nije bilo, već su njihove zajedničke osobine nastale usporednim i neovisnim razvojem u obje grupe jezika.

Janis Endzelīns smatra kako su zajedničke osobine baltoslavenskih i slavenskih jezika nastale uslijed intenzivnih jezičnih kontakata dugo nakon raspada indoeuropske jezične zajednice.

Poljak Rozwadowski kaže kako je postojala baltoslavenska jezična zajednica neposredno nakon raspada indoeuropske jezične zajednice, ali je potpuno prekinuta zbog selidbe predaka današnjih Balta. Tek poslije su Balti i Slaveni ponovno stupili u kontakt.

Petu teoriju zastupaju Vjačeslav Ivanov i Nikolaj Toporov, koji predlažu teoriju prema kojoj se baltoslavenska potporodica indoeuropskih jezika podijelila na tri grane: istočnobaltijsku, zapadnobaltijsku i slavensku.

Posljednja teorija predstavlja sintezu koja uzima u obzir i prostornu i vremensku dimenziju međusobnih odnosa baltoslavenskih i slavenskih jezika: zajedničko podrijetlo u okviru istočnobaltijskog – zapadnobaltijskog – slavenskog zajedništva i naknadne kontakte između zapadnobaltijskog i istočnobaltijskog, te istočnobaltijskog i slavenskog.

Baltijski se jezici dijele na zapadne – izumrli *staropruski* i *jatvinški*, te na istočne – *litavski* i *latvijski*.

Slavenski se jezici dijele na:

istočne – *ruski, ukrajinski i bjeloruski*

južne – *makedonski, bugarski, slovenski, hrvatski, srpski, bosanski*

zapadne – *poljski, češki, slovački, gornjolužički, donjolužički, kašupski*, izumrli *slovinski, pomeranski* i *polapski*.

Prema teoriji L. Niederlea pradomovina je Slavena obuhvaćala istočnu Poljsku, južnu Bjelorusiju i dio Ukrajine, prema T. Splawinskom smještena je znatno zapadnije, od srednjeg toga Labe do jugozapadne Ukrajine. A. V. Arcihovskij pretpostavlja da je dio Praslavena dopirao sve do područja na desnoj obali Dnjepra, a J. Udolph smjestio je pradomovinu Slavena na sjeverne obronke Karpata.

Danas su slavenski jezici peta jezična skupina po veličini u svijetu (iza kineskih, indijskih, germanskih i romanskih), i imaju više od 280 milijuna govornika. Najstariji je slavenski jezik starocrkvenoslavenski, koji je ujedno i najstariji slavenski književni jezik. Njegov postanak veže se uz svetu braću Ćirila i Metoda u drugoj polovici 9. st. To je jezik takozvanih kanonskih spomenika, pisani su glagoljicom, najstraijim slavenskim pismom, koje je stvorio sv. Ćiril. Jezik je stvoren na temelju južnoslavenskog (makedonskog) dijalekta , a stoljećima je služio kao književni ili liturgijski jezik većini Slavena.

Istočnoslavenski jezici:

1. *Ruski* – najveći je i najvažniji jezik u ovoj skupini, ima oko 150 milijuna govornika, među svjetskim jezicima nalazi se na desetom mjestu. Zbog svoje veličine i važne uloge u međunarodnoj slavistici suvremeni je ruski jezik jako dobro istražen i opisan. Piše se ćirilicom, a azbuka danas ima 33 znaka.

2. *Ukrajinski* – službeni je jezik Republike Ukrajine, ima oko 40 milijuna govornika, piše se ćirilskim pismom i ima 33 znaka. Jezik je utemeljen na narodnom jeziku i jeziku pučke književnosti, a razvijao se pod utjecajem različitih dijalekata.

3. Bjeloruski – ima oko 9 milijuna govornika. Crkvenoslavenska se pismenost na bjeloruskom području razvijala već od 12. stoljeća. Mnogo je godina bio izložen snažnoj rusifikaciji tako da danas velik broj Bjelorusa ne govori svoj materinji jezik. Danas se piše samo ćirilicom, koja ima 32 znaka, a do 16. st. tekstovi su se pisali i latinicom.

4. *Rusinski* – obuhvaća književni jezik Rusina u Srbiji, Hrvatskoj (Petrovci, Vukovar, Vinkovci, Mikluševci), Ukrajini, Poljskoj, Slovačkoj i Mađarskoj. Tek u 20. st. kodificirali su svoj jezik kao književni.

Zapadnoslavenski jezici:

Dijele se na dvije podskupine, lehitske i nelehitske jezike. Lehitskoj skupini pripadaju:

1. *Poljski* – ima 38,6 milijuna govornika, treći je po veličini slavenski jezik. Početak pismenosti označava 1136. godina *(Bulla gnieźnieńska*). Piše se latinicom kojoj su dodani različiti dijakritički znakovi i slovne kombinacije.

2. *Kašupski* – ima oko 50 000 govornika, prvi je put posvjedočen u 15. stoljeću. Pokušalo se izgraditi književni jezik, ali do danas je kašupski ostao samo govorni jezik.

3. Polapski, *Pomeranski* i *Slovinski* – lehitski jezici koji nisu preživjeli. Polapski se održao do početka 18. st., a njegovi su tragovi ostali u toponimiji, u imenima sela i rijeka.pomeranski nije posvjedočen tekstovima, već samo onomastičkim podatcima, odnosno imenima, nadimcima, toponimima i hidronimima. Slovinski se održao do 20. stoljeća.

4. *Češki* – nelehitski zapadnoslavenski jezik, ima 10,5 milijuna govornika. Jedan je od najstarijih europskih književnih jezika, postoji od kraja 10. stoljeća. Češko je pismo latinica, proširena dijakritičkim znakovima. Češka je grafija bitno utjecala na Gajevu reformu hrvatske latinice.

5. *Slovački* – također nelehitski jezik, ima oko 5 milijuna govornika. Kao standardni jezik uspostavljen je tek polovicom 19. stoljeća. Slovačko pismo je latinica s dijakritičkim znakovima i dvoslovima koji označuju jedan glas.

6. *Lužičkosrpski* – posljednji nelehitski, zapadnoslavenski jezik. Govori se na istoku Njemačke i Donjim Lužicama. Dijeli se na dva narječja iz kojih su se razvila i dva književna jezika: *donjolužičkosrpski*, kojim govori oko 12 tisuća govornika u Donjim Lužicama., prve potvrde za ovaj jezik potječu iz 12. st., a najstariji spomenici iz 16. st. piše se latiničnim pismom koje ima 38 znakova; te gornjolužičkosrpski, koji se govori na jugu i bliži je češkom i slovačkom. Ima oko 55 tisuća govornika, pismo je latinica koje se sastoji od 37 znakova.

Južnoslavenski jezici:

1. *Bugarski* – ima 8 milijuna govornika i službeni je jezik Bugarske, pismo je ćirilica koja ima 30 znakova.

2. *Makedonski* – ima oko 1,4 milijuna govornika. Slavensku su pismneost u Makedoniju donijeli učenici sv. Ćirila i Metoda. Makedonsko je pismo ćirilica napravljena prema ugledu na srpsku ima 31 grafem.

3. *Slovenski* – ima oko 1 750 000 govornika u Sloveniji, Austriji, Italiji i Mađarskoj. Slavenska se pismenost razvila tek polovicom 16. stoljeća kada je i izgrađen književni jezik. Pismo je latinica.

4. *Srpski* – materinski je jezik oko 8, 5 milijuna Srba, službeno pismo je ćirilica koja se sastoji od 30 slova, ali je dopuštena i latinica.

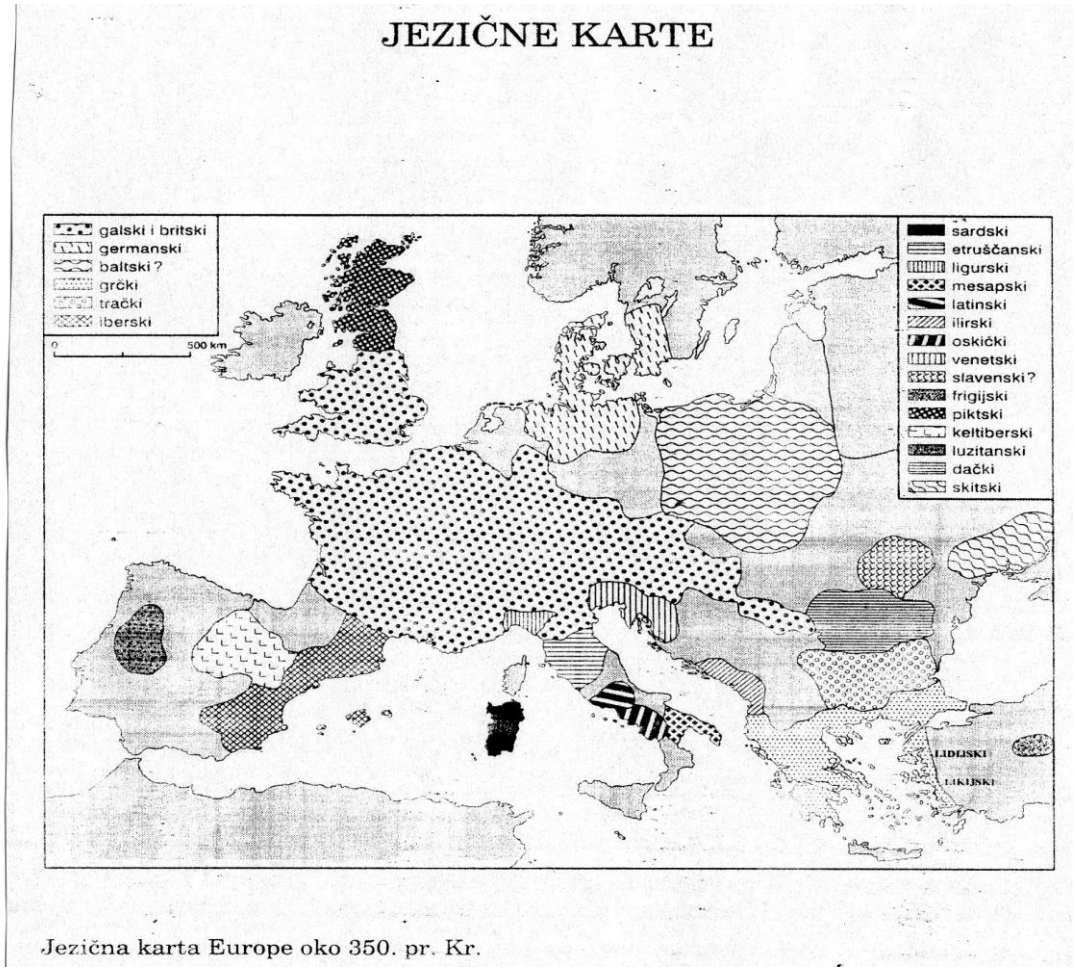
5. *Bošnjački* – sa stvaranjem ovoga jezika za bosanske muslimane (Bošnjake) započelo se tek osamostaljenjem Bosne i Hercegovine. Ima oko 2 milijuna govornika u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji i Hrvatskoj. Pravopis dopušta uporabu latinice i ćirilice, ali se latinica rabi puno češće.

6. *Hrvatski* – materinji je jezik oko 4,7 milijuna Hrvata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Krajem 9. st. Metodovi su učenici donijeli slavensko bogoslužje i glagoljsko pismo. Najstariji

natpisi glagoljicom potječu iz 11. i 12. stoljeća (Bašćanska ploča, Krčki natpis, Valunska ploča i Plominski natpis). Hrvatska je srednjovjekovna književnost trojezična (latinski, hrvatski i crkvenoslavenski) i tropismena (latinica, glagoljica i ćirilica). Danas se piše latinicom koja ima 30 znakova. Standardizacija hrvatskoga jezika dovršena je početkom 20. stoljeća.

10. *Albanski jezik* samostalna je grana indoeuropskih jezika, posvjedočen je tek u 15. stoljeću. Osim u Albaniji, govori se i u susjednim zemljama, osobito na Kosovu.

U indoeuropskim jezicima postoje i one skupine koje su samo fragmentarno posvjedočene, a to su frigijski u Maloj Aziji, venetski u Italiji, luzitanski u Portugalu, mesapski u Apuliji, južnopicenski u talijanskoj pokrajini Picenumu, trački u Bugarskoj, dački u Rumunjskoj i Bugarskoj, ilirski na istočnoj obali Jadrana, te još neki jezici.

Jezična karta Europe oko 350. pr. Kr.

(Matasović Ranko, *Uvod u poredbenu lingvistiku,* str. 325

- **Baskijski jezik**

Ovo je izoliran jezik, dakle, nema poznatih srodnika. Posvjedočen je kasno, tek u 15. stoljeću. Većina govornika baskijskoga je dvojezična jer uz baskijski govore još i španjolski ili francuski, većina ih živi u španjolskoj pokrajini Baskiji, a manjina u JZ Francuskoj, gdje nemaju gotovo nikakvih jezičnih prava u javnoj komunikaciji

- **Uralski jezici**

Porodica čije je genetsko jedinstvo dokazano.
Uralska porodica dijeli se na dvije potporodice:
a) *ugro-finsku*, koja se opet dijeli na *ugrijsku*, kojoj pripadaju mađarski, vogulski i ostjački, te *finsku* skupinu, koja se dijeli na permsku granu (udmurtski i komski), volgansku granu (marijski i mordvinski), te sjevernofinsku granu (laponski, finski, estonski, livski, votski, vepsijski i karelski)
b) *samojedski* ; govore se u SZ Sibiru, od pet posvjedočenih jezika, još četiri imaju govornika (nenecki, enecki, selkupski i nganasanski)

- **Turkijski jezici**

Porodica čije je genetsko jedinstvo dokazano. Svi su turkijski jezici, osim čuvaškoga, prilično slični te se njihovi govornici vrlo dobro međusobno razumiju. Pradomovina je turkijskih naroda bila na području oko Altajskog gorja u Sibiru. Veliko širenje turkijskih jezika bilo je u srednjem vijeku s osmanlijskim osvajanjima.
Turkijski se jezici dijele na:
a) *bulgarsku skupinu*: čavaški, koji se govori u Rusiji, izumrli avarski, hazarski, bulgarski, jezik Bugara
b) sjevernu skupinu: altajski, tuvinski i jakutski, koji se govore u Sibiru
c) istočnu skupinu: ujgurski jezik, koji se govori u Kini i ima više od 6 milijuna govornika, te uzbečki, službeni jezik Uzbekistana
d) južnu skupinu: turski, kojim govori više od 50 milijuna ljudi, turkmenski u Turkmenistanu, azerski, službeni jezik u Azerbejdžanu, gagauski i krimsko-turski

e) zapadnu skupinu: kirgiski u Kirgiziji, kazaški u Kazahstanu, baškirski na Zapadnom Uralu, kumički, na Kavkazu, karaimski, krimskotatarski te karakallpački u Uzbekistanu.

Turkijski su se jezici u srednjem vijeku pisali raznim alfabetima, a nakon islamizacije većinom arapskim pismom. Dvadesetih godina 20. stoljeća Turci i većina turkijskih naroda prihvatili su latinicu, no ona je zamijenjena ćirilicom u Sovjetskom Savezu, a danas se opet razmišlja o vraćanju na latinicu.

- **Tunguski jezici**

Također, porodica jezika čije je genetsko jedinstvo dokazano. Imaju vrlo malo govornika i uglavnom su u Sibiru. Najstariji je spomenik mandžurskog jezika, koji je nekada bio raširen u kineskoj provinciji Mandžuriji, propis za carske službenike iz 1655. Danas je mandžurski u izumiranju, a Mandžurcimgovore mandarinskim jezikom.
Tunguski ili *tungusko-mandžurski* jezici podijeljeni su na dvije grane:
a) *sjevernu*: evenski, evenkijski, solonski, negidalski, itd.
b) *južnu:* mandžurski, goldski, udihe, itd.

- **Mongolski jezici**

Genetsko je jedinstvo mongolskih jezika dokazano. Mongolski su jezici podijeljeni na dvije grane:
a) *zapadna grana*: mongolski jezik, koji je u izumiranju i govori se u Afganistanu
b) *istočna grana*: dagurski, monguorski, ojratski, kalmički, bujratski, halha mongolski i drugi jezici.
Klasični mongolski jezik, koji je posvjedočen od 13. stoljeća, ne može se svrstati niti u jednu od grana suvremenih mongolskih jezika.

Mnogi lingvisti smatraju turkijske, mongolske i tunguske jezike genetski srodnim te ih svrstavaju u jezičnu porodicu koja se naziva *altajskom* jer su u velikoj mjeri tipološki slični, no ne znači da se time može dokazati njihova genetska srodnost. Protivnici ove teze smatraju kako ovi jezici samo dijele velik broj posuđenica. Neki altajskim jezicima pridodaju još *korejski, japanski-riukiu* te *ainu*, jezik koji se smatra izoliranim.

- **Japanski-riukiu i korejski jezik**

Korejski je jezik, pretpostavlja se, genetski srodan japanskom i jezicima riukiu iako to nije općeprihvaćeno mišljenje.
Japanski i korejski jezik imaju vrlo staru pismenost, japanski još iz 8. stoljeća, kada je sastavljena zbirka pjesama Kođiki, korejski iz 6. stoljeća, a oba su se pisala kineskim pismom. Japanski se danas piše i dvama slogovnim pismima, katakana i hiragana, a korejski i alfabetskim hangul.

- **Jezik ainu**

Jezik ainu smatra se jezikom bez poznatih srodnika, iako ga neki lingvisti povezuju i s altajskim jezicima. Ovaj se jezik govorio na sjevernom dijelu Japanskog otočja, na Kurilima i na Sahalinu, a danas se govori samo na južnom Sahalinu i otoku Hokaido. Govornika ovoga jezika ima još vrlo malo, i to starijih, ne služe se njime u svakodnevnoj komunikaciji pa ga ne govore savršeno, stoga je ovaj jezik u izumiranju.

- **Kavkaski jezici**

Kavkaskim jezicima pripadaju neindoeuropski, neturkijski i nemongolski jezici koji se govore na Kavkazu, njihova genetska srodnost je moguća, ali nije sigurno da su svi kavkaski jezici genetski srodni. Lingvisti ,Nikolaj S. Trubeckoj i Karl Horst Schmidt, pretpostavljaju kako postoji sjevernokavkaska porodica u koju su svrstani sjeverozapadni i sjeveroistočni kavkaski jezici, dok su južnokavkaski (ili kartvelski) samostalna porodica.
1. *Sjeverozapadnokavkaski jezici* (ili abhasko-adigejski) zemljopisno su ograničeni na sjeverne obronke Kavkaza i susjedne stepe, te obale Crnoga mora. U ovu se skupinu svrstavaju: *abhaski, abazinski, adigejski, kabardinski-čerkeski* i izumrli *ubihski* jezik.
Najbrojniji je adigejski jezik, ima više od 200 tisuća govornika.
Genetsko jedinstvo ovih jezika prvi je naslutio Johann Güldenstädt, krajem 18. stoljeća, a dokaz genetske srodnosti iznio je ruski filolog P.K. Uslar 1887. godine.

Nijedan od ovih jezika nema osobito stare pismenosti, no postojale su crkvene knjige na abhaskom jeziku, kao što je srednjovjekovni staroslavenski tekst, *Žitje Konstantinovo*. [10]
Abhaski se jezik u 19. stoljeću pisao prilagođenim arapskim pismom, a danas se piše prilagođenom ćirilicom.
2. *Kartvelski jezici* govore se na južnim obroncima Kavkaza, najviše u Gruziji i sjevernoj Turskoj. Dijele se na ove grane: *svanski* jezici, *mingrelsko-lazijski*, te *gruzijski*.
Gruzijski je posvjedočen još u 5. stoljeću poslije Krista, pisao se pismom *hucuri*, nastalim pod utjecajem grčkog alfabeta, dok su ostali jezici razmjerno nedavno razvili pismenost.
3. *Sjeveroistočnokavkaski jezici* dijele se na dvije potporodice, *nahsku*, kojoj pripadaju jezici: *čečenski, inguški* i *bacbijski*. Čečenski je najbrojniji, s više od milijun govornika.
Druga je potporodica *dagestanska,* ima jako mnogo jezika, a svi imaju malo govornika. Govore se u Azerbejdžanu, Gruziji i prikavkaskim područjima Ruske Federacije.
Unutar dagestanske potporodice postoji nekoliko grana:

a) *avarsko-andsko-didojska*: avarski, andijski, didojski, bežta, tindijski, botlihski
b) laksko-dargvinska
c) *lezginska grana*, u kojoj su arčinski, hinaluški, lezginski, tabasaranski, udinski, rutulski i drugi jezici

Od svih sjeveroistočnokavkaskih jezika jedino *udinski* ima staru pismenost, imaju agvanske jezične spomenike iz 7-9 st. po. Kr., koji su nastali na pismu izvedenom iz aramejskog.

- **Afrazijski jezici**

Vrlo su stara jezična porodica jer se afrazijski prajezik govorio prije desetak tisuća godina u sjevernoj Africi ili na Bliskom istoku. Afrazijski su jezici međusobno jako različiti jer su rasprostranjeni na velikom prostoru i jer je ta jezična porodica vremenski jako duboka.
Obuhvaća sljedeće porodice, čije je genetsko jedinstvo dokazano:
1. *Semitski jezici*, dijele se na:
a) *sjeveroistočnu granu*, kojoj pripada *akadski* jezik, govorio se u Mezopotamiji od sredine 3. tis. pr. Kr., te *eblaitski* jezik, koji je također poznat od 3. tis. pr. Kr.

[10] Predstavlja staroslavenski izvor za proučavanje života i djela Svete Braće, to je najstariji prijepis iz 15. stoljeća, čuva se u Zagrebu, pretpostavlja se da je podatke za Žitja dao Metoda, a da ga je napisao Kliment Ohridski. Postoji još i Žitje Metodovo, a oba žitja su dijelovi Panonskoga žitja.

b) *sjeverozapadnu granu*, kojoj pripadaju *amorićanski, ugaritski, staroaramejski*, kojim je govorio i Isus Krist i bio je najrašireniji jezik Biskog istoka, *istočnoaramejski*, koji se govori u Gruziji i Armeniji, te sjeveru Iraka, i *zapadnoaramejski*, koji je u izumiranju i govori se u Siriji

c) *jugozapadnu granu*, koja se opet dijeli na dva odvjetka: *sjeverni* (klasični arapski jezik), te *južni odvjetak* (južnoarapski jezik, tigre, geez, harari, tigrinja, gurage i amharski)

2. *Egipatski jezici* predstavljeni su staroegipatskim, koji je jedan od najstarijih pismenih jezika čovječanstva iz 3. tis. pr. Kr., demotskim i koptskim jezikom, koji je izumro.

3. *Berberski jezici* dijele se na četiri grane:

a) istočna (jezici siva, sokna, itd.)

b) tuareška (tamahaški i tamašek)

c) zapadna (zenaga)

d) sjeverna (tašelhit, kabile, gurara, mzab, šelif, sened, itd.)

4. *Kušitski jezici*; govore se većinom u Etiopiji i Somaliji, dijele se na dvije grane: *bedža* i *kušitsku u pravom smislu* (afarski, somalski, irakv, bilin, sidamo, itd.)

5. *Omotski jezici* govore se u južnoj i zapadnoj Etiopiji, nisu još dovoljno poznati, tu pripadaju jezici: ometo, kafa, gimira, itd.

6. *Čadski jezici* dijele se na:

a) *zapadnočadske* jezike, kojima pripadaju jezik *hausa*, koji se govori u nekoliko afričkih država (Nigeriji, Kamerunu, Čadu, itd.), ima više od 25 milijuna govornika i jedini od svih čadskih jezika ima staru pismenost sa spomenicima iz 11. stoljeća., te jezici gvandara, šagavu, ngizim i barava

b) *istočnočadske* jezike, u koje se svrstavaju mubijski i gabrijski, govore se u Čadu

c) *biu-mandara* čadske jezike, u koje se svrstavaju bura, mafa, margi i kilba

d) *masa* čadske jezike marba i masa

- **Dravidski jezici**

Dravidski se jezici dijele na dvije grane i pripadaju skupini jezika čije je genetsko jedinstvo dokazano. Prva je, samostalna grana, jezik *brahui*, govori se u Pakistanu i dijeli se na jezike kuruh i malto, koji se govore u Indiji i Nepalu. Druga je grana *južnodravidska* (tamilski, malajalamski, todo, kurumba, badaga, tulu, kannada, itd.) i *srednjodravidska*, koja obuhvaća jezike kolami, gadaba, manda, konda, kui, kuvi, telugu, itd.

Najstariju pismenost ima tamilski jezik, čiji natpis datira iz 3. st. pr. Kr.

- **Burušaski jezik**

Burušaski je jezik genetski izoliran, što znači da nema poznatih srodnika. Govori se na području Kašmira, na granici Indije i Pakistana i ima oko 40 tisuća govornika. Prilično se razlikuje od sujednih indoiranskih i drugih jezika Indijskog potkontinenta.

- **Austroazijski jezici**

Jezici ove porodice pripadaju porodici čije je genetsko jedinstvo dokazano, a dijele se na dvije grane:

1. Zapadnoaustroazijska grana, kojoj pripadaju jezici *munda* – govore se u sjeveroistočnoj Indiji, Assamu, Orissi, Bangladešu i Nepalu. Vrlo su brojni, ali imaju malo govornika, a najveći su po broju govornika santali i mundarski, slijede sora, ho, korku, itd.

Jezici *nahali* također pripadaju zapadnoj grani, imaju nekoliko stotina govornika, a govore se u sjeveroistočnoj Indiji. Ponekad se smatra genetski izoliranim, te je njegovo svrstavanje u ovu porodicu uvjetno.

2. *Istočnoaustoazijska* grana, dijeli se na sljedeće grane:

nikobarsku – ima šest jezika, koji se govore na Nikobarskom otočju; *jezici malaka* – govore se na istoimenom poluotoku, obuhvaćaju jakunski jezik, semai, temiar, semang, itd.; *mon-khmerska grana* – po broju jezika je najveća i dijeli se na četiri odvjetka:

a) *sjeverni mon-khmerski jezici* (kasi, kmu, itd.)

b) *istočni mon-khmerski jezici* (kmerski, službeni jezik Kambodže, bahnarski u Vijetnamu, itd.)

c) jezici palaung (palaung, riang u Burmi, itd.)

d) *jezici viet-muong* (vijetnamski, muong, manghi, arem, itd.)

Najstariju pismenost među ovim jezicima ima khmerski jezik, koji se piše khmerskim pismom još od 6-7. st. Po. Kr. Malo mlađu pismenost ima vijetnamski, čiji su najstariji spomenici pisani kineskim pismom u 11. st.

Genetsku posebnost jezika munda otkrio je Max Müller, 1854., a do tada su se smatrali dijelom dravidske porodice. Genetsku srodnost jezika munda i mon-khmerskih jezika prvi je predložio austrijski antropolog Wilhelm Schmidt, 1906. godine.

- **Sinotibetski jezici**

Ova porodica obuhvaća više od četiri stotine jezika, njihovo je genetsko jedinstvo dokazano, a dijele se u dvije potporodice:
a) *sinitsku,* u koju se svrstavaju jezici *bai* (erjuanski, hoking, bai, tali) i *kineski jezici* (minski, mandarinski, šan, gan, haka, vu, itd.)
b) *karensko-tibetsku,* koja se opet dijeli na dvije grane: *karensku* – pripadaju joj jezici pao, pho, bve, geba, zgau, padaung i drugi jezici koji se govore na području Burme i Tajlanda; te *tibetsko-burmansku granu,* koja je mnogobrojna i dijeli se na:
1. *Tibetska grana* (tibetski, nevari, šerpa, monpa, tamang, rodong, dungmali, itd. Jezici ove grane govore se u Tibetu, Nepalu, istočnoj Kini i sjeverozapadnoj Burmi.
2. *Baričkі jezici* (bodo, lepča, lalung, phom, itd.). govore se u sjeverozapadnoj Burmi i Assamu.
3. *Burmički jezici*, dijele se na odvjetke kuki-naga (mikir, počuri, mao, maring, anal, hallam, itd), kačin-lui (čakpa, tamalsengmai, govore se na granici Burme i Indije), te lolo-burmanski (moso, phun, pjen, nji, ulu, sani, ako, lahu, itd., govore se većinom u Burmi i sjeverozapadnoj Kini).
Najstariju pismenost među ovim jezicima ima kineski jezik, koja seže u 2. tis. pr. Kr., a kinesko je pismo najstarije pismo čovječanstva i još uvijek je u upotrtebi. Staru pismneost imaju i tibetski jezik, pisan tibetskim jezikom na spomenicima iz 7-9. st. po. Kr., te burmanski s književnošću koja seže u 11. st.
Sinotibetsku je porodicu pretpostavio August Conrady, krajem 19. stoljeća.

- **Jezici miao-jao (hmong-mien)**

U mnogim se klasifikacijama jezika jezici miao-jao svrstavaju u sinotibetsku porodicu jer su pretrpjeli jak utjecaj kineskoga i drugih sinotibetskih jezika. Jezika *jao* ima nekoliko, kao što su npr. *laka, mun, mien,* itd., dok se jezik *mao* može smatrati jedinstvenim, jer, od 8 milijuna govornika jezika miao-jao, 6 i pol milijuna su govornici jezika miao. Ovi se jezici govore u Vijetnamu, Tajlandu, Laosu i u južnoj Kini.

- **Dajski jezici**

Dajski se jezici dijele na tri grane*: jezici kam-sui* – govore se u južnoj Kini, npr. kam, mulam, sui, itd.; *jezici kadai* – gelao, li, laha, itd., govore se uglavnom u Vijetnamu; te *tajski jezici* – tho, nung, čuang, jai, seki, tajski, koji je službeni jezik Tajlanda, laoski, šan, kuen, itd.
Staru pismenost među tajskim jezicima imaju tajski i laoski, oba iz 13. st. i oba se pišu vlastitim pismima.

- **Paleosibirski jezici**

Ovi se jezici izdvajaju samo po zemljopisnom kriteriju, međusobno se prilično razlikuju po strukturi, te nema nikakvih razloga prema kojima bi ih se moglo smatrati genetski srodnima. U paleosibirske se jezike ubrajaju porodice: čukotsko-kamčadalska, jenisejska, te giljački i jukagirski jezik.
1. Čukotsko-kamčadalska porodica vrlo je mala, jezici ove porodice govore se u istočnom Sibiru, u sjevernu granu svrstavaju se *čukotski*, koji ima petnaestak tisuća govornika i najviše mogućnosti za preživljavanje, *kerečki, korjački* i *aljutorski,* a *u južnu granu kamčadals*ki. Svi su jezici, osim čukotskoga i korjačkoga, u izumiranju.
Genetsko jedinstvo ovih jezika prvi je uočio ruski istraživač N. Čerepanov, 1789., no ozbiljnije lingvističko istraživanje započelo je početkom 20. stoljeća.
2. *Giljački jezik* je jezik u izumiranju jer njime govori manje od dvije tisuće ljudi, koji su gotovo svi dvojezični jer uz giljački govore i ruski. Genetski je izoliran, govori se na Sahalinu i krajnjem istoku Sibira.
3. *Jukagirski jezik* jedan je od najmanjih jezika Sibira, njime govori još stotinjak ljudi u sjevernoj Jakutiji, na sjeveru Sibira. To je jezik bez pismenosti, podsjeća na uralske i altajske jezika te ga neki lingvisti smatraju genetski srodnim uralskim jezicima.
4. *Jenisejski jezici* su u izumiranju jer se od svih jenisejskih jezika danas govori još jedino ketski jezik kojim govori oko tisuću ljudi u sjevernom Sibiru. U osamnaestom i devetnaestom stoljeću bili su još živi arinski, assanski, kottski, itd.

- **Izolirani i slabo poznati jezici Eurazije**

U Europi i Aziji ima jezika koji su još slabo poznati da bi se mogli klasificirati, te dok ne budu bolje opisani smatraju se izoliranima. Najvažniji među njima su:

1. *Etrušćanski jezik* - poznat je s natpisa koji su pronađeni u Italiji iz predrimskog razdoblja, nema poznatih genetskih srodnika. Najveći mu je spomenik *Liber linteus*, koji se čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

2. *Huritski jezik* – jezik kojim su govorili Hurijci, narod koji je živio u Mezopotamiji u 2. tis. pr. Kr., poznat je s klinopisnih zapisa toga doba. Pokušavali su ga povezati s nahsko-dagetanskim jezicima.

3. Hatski jezik – jezik prastanovnika Male Azije, poznat je s klinopisnih tekstova iz 2. tis. pr. Kr. Predlagane su genetske veze s abhasko-adigejskim jezicima, no još nema dokaza.

4. Sumerski – najstariji je pismeni jezik čovječanstva poznat sa zapisa s prijelaza iz 4. na 3. tis. pr. Kr. i kasnije, kao govorni je jezik vjerojatno izumro početkom 2. tis. pr. Kr., a sumerski se i dalje koristio u vjerskim spisima, pisan je klinastim pismom. Nema poznatih srodnika.

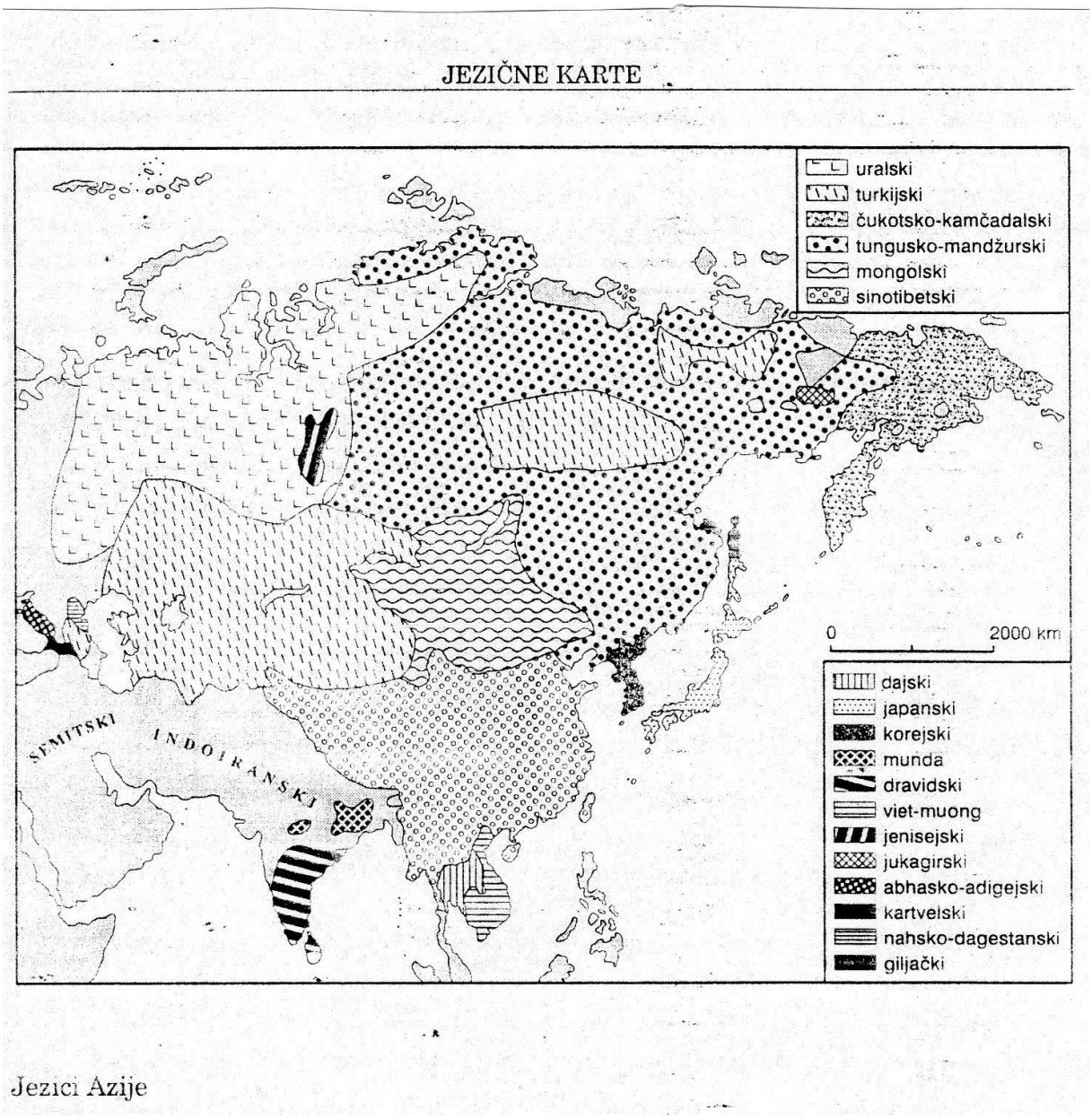
5. Elamski jezik – u upotrebi je u zapadnom Iranu od 3. tis. pr. Kr. do posljednjeg stoljeća stare ere. Najbolje je posvjedočen klinopisnim natpisima ahemenidskih vladara Perzije. Povezuju ga s dravidskim jezicima, ali za sada se smatra izoliranim.

6. Iberski jezik – poznat je s natpisa u južnoj Španjolskoj iz predrimskog doba. Povezuju ga s berberskim jezicima, pisan je tadašnjim iberskim pismom.

7. Piktski jezik – neindoeuropski je jezik sjeverne Škotske i Irske, vrlo je slabo posvjedočen u ranom srednjem vijeku. Piktski natpisi pisani su ogamskim pismom i vrlo su teško čitljivi.

8. Retski jezik – poznat je s malobrojnih natpisa u Južnim Alpama iz predrimskog razdoblja. Pokušali su ga povezati s etrušćanskim jezikom, no nije bilo osobite uvjerljivosti.

9. Minojski i eteokretski jezik – ovi su se jezici govorili na Kreti i susjednim otocima, minojski je poznat s tekstova pisanih pismom Linear A iz 2. tis. pr. Kr., a eteokretski iz 1. tis. pr. Kr., pisan grčkim pismom. Ne zna se jesu li ta dva jezika srodna međusobno ili s bilo kojom drugom porodicom, niti u kakvoj su međusobnoj vezi.

(Matasović, Ranko, *Uvod u poredbenu lingvistiku*, str. 327)

Kontaktni jezici

U mnogim dijelovima svijeta i u raznim povijesnim razdobljima odrasli govornici različitih jezika dolaze u međusobne kontakte, tijekom kojih moraju komunicirati, ali ne uspijevaju ili ne žele u potpunosti ovladati drugim jezikom. Do takvih kontakata obično dolazi prilikom trgovine, npr. u mediteranskim lukama gdje su se susretali govornici romanskih, grčkih, arapskih, turskih i drugih jezika; u slučajevima kada jedna skupina ljudi biva porobljena od druge, koja govori drugim jezikom, takva je situacija nastala među crncima koji su dovedeni s

plantaže Jamaike i drugih karipskih otoka; te ako skupine ljudi koji govore različitim jezicima bivaju dovedene u prilike u kojima moraju komunicirati, poput radnika koji su dovedeni iz različitih zemalja na plantaže pacifičkih otoka.

U takvim situacijama ljudi počinju upotrebljavati pojednostavljeni oblik nekog jezika kojim ne ovladavaju u potpunosti, ali se njime služe u svakodnevnoj komunikaciji. U takvom se jeziku, primjerice pidžinu, gube sve nepravilnosti izvornoga jezika, a on često poprima obilježja materinskih jezika ljudi koji se njime služe. Ovo su pidžin i kreolski[11] jezici koji se najčešće spominju:

a) Pidžini i kreolski jezici nastali na temelju indoeuropskih jezika:

1. *Russenorsk,* jezik koji je u 19. stoljeću služio u međusobnoj komunikaciji ruskih i norveških ribara na Sjevernom Moru
2. *Mičif* ili francuski *kri,* nastao u dodirima francuskih trgovaca kožom i prerijskih Indijanaca koji su govorili algonkijskim jezikom kri. Još ga zna nekoliko govornika u Sjevernoj Dakoti
3. *Morisjen*, kreolski jezik nastao na temelju francuskog na Mauricijusu
4. *Haitski kreolski,* nastao na temelju francuskog na Haitiju, gdje njime govori gotovo cjelokupno pučanstvo
5. *Papiamentu*, kreolski jezik nastao na temelju portugalskoga, a sadržava i brojne elemente nizozemskog i španjolskog. Govori se uglavnom na Nizozemskim Antilima
6. *Indo-portugalski*, kreolski jezik nastao na temelju portugalskog u lukama Sri Lanke
7. *Makanski*, kreolski jezik nastao na temeljima portugalskog u nekadašnjoj portugalskoj koloniji u Kini, Makau
8. *Krioulo* je pidžin nastao na temelju portugalskog u Gvineji Bissau, u bivšoj potrugalskoj koloniji
9. *Kamerunski pidžin* upotrebljava se u bivšoj engleskoj koloniji Kamerunu. Temelj mu je engleski
10. *Krio* je kreolski jezik nastao na temelju engleskog u Sierra Leone
11. *Bislama* je kreolski jezik Vanuatua, nastao na temelju engleskog
12. *Zapadnokaripski kreolski engleski* govori se najviše na Jamaici

[11] Kontaktni jezici nastali u prekomorskim kolonijama kao mješavina pojednostavljenih europskih i domorodačkih jezika. V. Anić, I. Goldstein: *Rječnik stranih riječi,* Novi Liber, 2005., str 330

13. *Tok pisin* je, kao i *hiri motu*, uz engleski službeni jezik Nove Gvineje, uz englesku osnovicu ima dosta riječi iz njemačkog jezika
14. *Gastarbeiterdeutsch*, pidžin nastao na temelju njemačkog među stranim radnicima u poslijeratnoj Njemačkoj
15. *Negerhollands,* izumrli kreolski jezik, nastao na temelju nizozemskog na otoku St. Thomas (Antili)

b) Kontaktni jezici nastali na temelju neindoeuropskih jezika

1. *Kreolski malajski* govori se na Sri Lanki
2. *Sango* je kreolski jezik kojim se govori u Srednjoafričkoj Republici i susjednim državama. Nastao je na temelju jezika ngbandi
3. *Hiri motu* je kreolski jezik nastao na temelju austronezijskog motu na jugu Nove Gvineje
4. *Činukanski žargon* je pidžin, nastao većinom na temelju američkog indijanskog jezika činuk, a upotrebljavala su ga razna plemena na obalama Britanske Kolumbije i američke države Washington, u trgovačkim kontaktima

Po nekim svojim obilježjima u pidžine bi se mogli svrstati i *umjetni jezici* jer ni oni nikome nisu materinski i funkcionalno su ograničeni, no za razliku od pravih pidžina, oni ne nastaju spontano, već im je autor najčešće jedan čovjek. Najpoznatiji i najrašireniji je umjetni, međunarodni jezik *esperanto* koji je 1887. predložio Lazar Ludwig Zamenhof.

Kao što smo mogli vidjeti genetska je raznolikost jezika svijeta vrlo različita na pojedinim kontinentima. Dok u Africi imamo samo četiri velike jezične porodice, u Sjevernoj Americi i na Novoj Gvineji jezične porodice broje se na desetke. Čak i ako genetska srodnost jezika koji ih čine nije dokazana, očigledno je da je broj jezičnih porodica vrlo različit u raznim dijelovima svijeta. Postavlja se pitanje zašto je to tako. Zašto na nekim područjima mnogo genetski nesrodnih jezika već tisućljećima supostoji, dok u nekim područjima jedna jezična porodica zamjenjuje sve ostale? Odgovor na to pitanje neće nam dati lingvistika već, možda začuđujuće, zemljopisni faktori kao što je tropska, vlažna klima, planinski teren ili džungla, te društveni činioci kao što su mala gustoća naseljenosti i jednostavne društvene strukture. Nasuprot tome, manju genetsku raznolikost

pronalazimo u onim dijelovima svijeta s pustinjskom ili kontinentalnom klimom, gdje dominiraju stepska ili šumska vegetacija, gustoća je naseljenosti veća, a društvene strukture složenije.

Današnja je genetska raznolikost jezika svijeta rezultat i povijesnih procesa, uslijed kojih su se jezici brže ili sporije dijelili na jezike potomke, izumirali ili zamjenjivali druge jezike. Rezultat je tih procesa razgranatost pojedinih jezičnih porodica koje obuhvaćaju mnogo jezika., kao što su npr. indoeuropski, afrazijski, nigersko-kordofanski, austroazijski i majanski jezici, dok su neke jezične porodice siromašne i brojem grana i jezika koje obuhvaćaju, npr. čukotsko-kamčadalski, vakašanski i kartvelski.

Jedno od objašnjenja takve nerazmjernosti jest povezanost s tehnološkom nadmoći koju posjeduje neka jezična zajednica, koja nameće svoj jezik govornicima drugih jezika. One jezične zajednice koje ostvare značajnu tehnološku prednost nad drugim zajednicama težit će potiskivanju ili asimilaciji „slabijih“ zajednica, čiji će jezici stoga izumirati ili ostati izoliranim. Prema tome, velike jezične porodice su porodice jezika koje su u nekom ključnom trenutku u povijesti ostvarili znatan tehnološki napredak u odnosu na susjedne zajednice.

Tehnološka se prednost može ostvariti i u vojnoj i društvenoj organizaciji koja omogućuje malenom broju govornika nekog jezika da se nametne brojnijoj zajednici, u tom modelu, koji se naziva *model dominacije elite*, zamjena jezika povezana je najčešće s vojnim osvajanjima, kao što je prekomorska ekspanzija koja je dovela do globalne dominacije indoeuropskih jezika. Drugi model jezične ekspanzije naziva se *model valovitog napredovanja.* Uključuje zamjenu jezika u nekom području bez vojnih osvajanja ili kolonizacije, jedan jezik se širi zato jer neka tehnologija, osobito u proizvodnji hrane, dovodi do populacijske eksplozije među govornicima toga jezika, kao što je to slučaj kod afrazijske, sinotibetske, austroazijske, dravidske i nigersko-kordofanske porodice.

No, u nedostatku sigurnih arheoloških dokaza sve su te pretpostavke spekulativne.

SUDBINA JEZIKA

Kako izumiru jezici

„Ima nešto neizrecivo tužno u promatranju kako nestaje jedinstveni lokalni jezik, koji se više nikada neće čuti da u svojem punom sjaju teče iz usta jezično nadarena govornika. (Nancy Dorian, 1999: 39)“[12]

Znamo da jezici izumiru otkada postoje, a to znači da izumiru otkada postoji ljudska vrsta, no znamo li kako oni izumiru?

Jedan od mogućih razloga za izumiranje jezika je prirodna katastrofa uslijed koje pomru svi njezini govornici, kao što je, na primjer, katastrofa koju je izazvao golemi vodeni val tsunami koji je pogodio južnu Aziju te možda izbrisao posljednje govornike nekih andamanskih jezika. I u povijesti su se događale ovakve katastrofe koje su dovodile do masovnog izumiranja ljudskih zajednica, pa tako i jezika.

Do izumiranja jezika često može doći i kada jedna zajednica nametne svoj jezik drugoj, a da je prethodno nije istrijebila, ili kada jedna skupina ljudi dobrovoljno prihvati jezik druge skupine te tako prestane govoriti svoj jezik. No, zapravo se često radi o prisilnoj uporabi drugoga jezika, što je posljedica društva. U Irskoj su, polovicom devetnaestoga stoljeća, djecu kažnjavali kada bi govorila irskim jezikom jer on tada u zemlji nije imao službeni status, iako nije bio zabranjen. Irski je tako postao izumirućim jezikom u samo nekoliko generacija, a od potpunog izumiranja spašen je političkim osamostaljenjem Irske dvadesetih godina prošlog stoljeća. Još jedan primjer nametanja te skorog izumiranja jezika je litavski. Ruske vlasti su, 1864. godine zabranile uporabu litavskog jezika u javnim ustanovama, pa i tiskanje litavskih knjiga na latinici, želeći tako rusificirati litavske seljake. No takav zakon donio je samo krijumčarenje poljskih knjiga, identificiranje litavskog stanovništva s poljskim nacionalnim pokretom, te na kraju prevladavanje poljskog jezika , a ne ruskog , koji je bio nametnut.

Iz ovoga vidimo kako političke zabrane upotrebe pojedinih jezika samo mogu dovesti do izumiranja jezika, čak i ako to nije bila svrha zbog koje je zabrana donesena.

Za izumiranje jezika često su krive razne bolesti, kao što su to učinile klice, koje su u Ameriku donijeli Europljani te tako prouzročili izumiranje indijanskog stanovništva jer

[12]R. Matasović: *Jezična raznolikost svijeta*: *Podrijetlo, razvitak, ogledi*, Algoritam, Zagreb, 2005., str. 225

Indijanci nisu imali imunitet na bolesti kao što su ospice i boginje, na koje je europsko stanovništvo bilo otpornije jer su u njih postojale već desetljećima.
U Australiji se krajem 18. stoljeća govorilo barem 200 jezika, sve dok ondje Britanci nisu osnovali prve kažnjeničke kolonije, te je u dva stoljeća izumrlo oko 50 jezika, ali i svim preostalim jezicima broj govornika smanjio se zbog nasilja.
U Tasmaniji su u 19. stoljeću europski doseljenici lovili Tasmance, narod koji je bio tehnološki zaostao. Posljednji su preživjeli bili okupljeni u koncentracijskom logoru te ondje svi umrli od gladi i pothranjenosti. Zbog ovakve sudbine Tasmanaca, danas ništa ne znamo o njihovu jeziku.
Nažalost, mnogo je ovakvih primjera genocida među ljudima te se ne može znati koliko je jezika tijekom povijesti nestalo uslijed progona njihovih govornika.
Zasigurno, jedna od najvećih opasnosti za jezik i ljudske zajednice, upravo je čovjek sam.
U svim navedenim primjerima do izumiranja jezika došlo je kada su njegovi govornici bili izloženi gospodarskom, kulturnom ili političkom djelovanju nekog drugog jezika koji je imao bolji društveni status, jer, kada god u dodir dođu dvije politički ili ekonomski nejednake zajednice, koje govore različitim jezikom, jezik siromašnije i slabije zajednice u većoj je opasnosti od izumiranja nego nadmoćnija zajednica.
Europa je doživjela nekoliko valova izumiranja jezika. Prvi se dogodio za vrijeme ledenog doba, kada je stanovništvo pomrlo od hladnoće ili je pobjeglo na jug kontinenta. Drugi se val dogodio pristizanjem poljoprivrede u Europu, oko 6000 godina pr. Kr., kada su starije skupine lovaca i sakupljača preplavljene novim populacijama, koje su sa sobom donijele i svoje jezike. Treći val izumiranja dogodio se izgradnjom velikih država i plemenskih saveza te time nametanje grčkog i širenje latinskog jezika.
Izumiranje jezika i dalje se nastavlja velikom brzinom što dovodi do osiromašenja kulturnog bogatstva, smanjenje jezične raznolikosti i nemogućnost budućih naraštaja upoznavanje raznolikosti među ljudima.
Među ovim tamnim podacima ipak postoji i jedna svijetla točka, a ta je da novi jezici neprestano nastaju, opet zahvaljujući čovjeku jer jezik je dio kulturnog identiteta svake zajednice i ono što zajednicu određuje.

Može li jezik ponovno oživjeti?

Kada jezik jednom izumre gotovo je nemoguće ponovno ga oživjeti, no kao i u svemu u životu, i ovdje postoji iznimka ili protuprimjer za ovu tvrdnju. Riječ je o hebrejskom jeziku.

Židovi, koji su se krajem devetnaestoga stoljeća vraćali u svoju pradomovinu na Bliskom istoku, govorili su međusobno posve različitim jezicima, među kojima su bili jidiš, sefardski, arapski i mnogi drugi. Zbog potrebe međusobnog sporazumijevanja odlučeno je kako će zajednički jezik, koji je bio upotrebljavan u bogoslužju, u Izraelu biti hebrejski. Tako je hebrejski postao službenim jezikom države, a danas njime kao materinjim jezikom govori većina židovskog stanovništva Izraela.

Postoji i primjer oživljavanja gotovo izumrlog irskog jezika, koji je bio uveden u škole kao obvezan predmet, no danas je on kao govorni jezik gotovo izumro jer ga stanovništvo u svakodnevici više ne upotrebljava. Na ovome primjeru možemo vidjeti kako izumiranje jezika može biti makar usporeno, a mnogi mali jezici mogu biti očuvani ako su napori za njegovo očuvanje započeli prije izumiranja.

Veliki jezici

Veliki ili „svjetski“ jezici predstavljaju veliku prijetnju manjim jezicima, što je zapravo ironično s obzirom na to da su velika većina jezika koji se u svijetu govore mali jezici. Čak 94 posto stanovništva govori jednim od samo 4 posto jezika, preko polovice jezika na svijetu ima manje od 10 000 govornika, a osam jezika svijeta ima više od sto milijuna govornika: engleski, španjolski, ruski, japanski, portugalski, hindski, bengalski i mandarinski. Tim jezicima govori gotovo 2, 4 milijarde ljudi, a polovica stanovništva svijeta govori jednim od 20 najvećih jezika svijeta.

Stoga se postavlja pitanje: koliko mali jezik mora biti da bi se smatrao ugroženim?

No, odgovora na to nema jer mjera u kojoj je neki jezik ugrožen ne ovisi samo o broju njegova govornika već o nizu društvenih činitelja. Ugroženim se jezikom može smatrati svaki jezik koji nema iza sebe barem neke kulturne institucije, dok, s druge strane, u malim izoliranim zajednicama, kakve postoje u Amazoniji, Sibiru ili Novoj Gvineji, opstanak jezika nije ugrožen ni onda kada zajednica ne broji više od stotinjak govornika.

Ponekad se među laicima, a i ponekim lingvistima, može čuti kako mali jezici predstavljaju prepreku u razumijevanju među ljudima, te da bi svijet bio mnogo bolji i mirniji kada bi svi govorili nekim od svjetskih, velikih, kulturnih jezika. No u povijesti nikada nije zabilježen niti jedan slučaj rata u kojem je povod bio jezik! Naprotiv, mnoga najmiroljubivija ljudska društva su višejezična, kao što su, na primjer, Belgija, Kanada ili Švicarska.

Što su zapravo svjetski jezici? Znamo koji su, a li po čemu se oni smatraju svjetskim jezikom?

Svjetski jezik nije svaki jezik kojim govore razne skupine govornika, a ne dijele materinji jezik. U srednjem je vijeku postojala mješavina romanskih jezika i arapskoga, lingua franca, koja se koristila u sredozemnim lukama u svrhu trgovinske transakcije, ali nikako se ne može smatrati svjetskim jezikom jer je bila svedena na minimum rječnika i gramatičkih pravila te samo u svrhu komunikacije koja se ticala trgovine.

Svjetski je jezik onaj jezik koji je rasprostranjen na području koje dijeli zajednička kulturno-civilizacijska obilježja, jezik kojim se govornici različitih materinjskih govora služe u međusobnoj komunikaciji u svim sferama kulture. Svjetski su jezici uvijek bili vezani uz velike kulturne krugove: francuski uz kulturni krug prosvjetiteljske Europe, latinski uz kulturni krug Sredozemlja, a mandarinski uz kineski kulturni krug Istoka.

Prvi svjetski jezik u povijesti bio je babilonski. On se kao jezik visoke kulture i međunarodne diplomacije proširio u zemljama u kojim su se govorili drugi jezici, u zemljama kao što su Sirija, Kurdistan, Anatolija, Palestina, Jordan, Egipat…Babilonski jezik nije bio samo prvi svjetski jezik, nego se od svih ostalih najdulje zadržao u uporabi, gotovo dva tisućljeća, sve do posljednjih stoljeća prije Krista, kada nastupa grčki kao svjetski jezik. No, grčki se nije dugo zadržao unatoč velikom ugledu u Europi i na Bliskom istoku, koji su imale grčka znanost, filozofija i književnost.

Na Sredozemlju ga je ubrzo zamijenio latinski, koji su po Europi proširile rimske legije i institucije. Prevlast latinskog trajala je sve do 12. stoljeća kada prodiru pučki jezici u uporabu, najprije u lirici, zatim u prozi, te povijesnim spisima. Uporaba latinskoga trajala je sve do kraja 14. stoljeća, postupno se smanjujući u raznim europskim zemljama, a najduže se zadržao u Hrvatskoj, tek sredinom 19. stoljeća, gdje se koristio kao službeni jezik prava i državne uprave.

Arapski je jezik zadržao ulogu prestižnog jezika sve do danas, te je već i samim time stekao status svjetskog jezika.

U Indiji je ulogu jezika visoke kulture i civilizacije imao sanskrt.[13] No, indijska je kultura okrenuta prema sebi i nezainteresirana za širenje u druga područja, te se utjecaj sanskrta nije proširio na ostatak Azije.

Francuski je svjetskim postao u 17. stoljeću, na europskim dvorovima baroka i prosvjetiteljstva, te se proširio i na istok kontinenta, a nametnuo se kao jezik visokog plemstva samo zbog toga što se njemački smatrao ružnim jezikom ili jezikom konjušara. Zadržao se sve do sredine 19. stoljeća.

[13] Staroindijski jezik indoiranske grane indoeuropskih jezika,; učeni jezik Indije i jezik hinduističkih svetih tekstova. V. Anić, I. Goldstein: *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, 2005., str. 512

Engleski se kao svjetski jezik probio polovinom 20. stoljeća, brzo i neočekivano. Danas je engleski službeni, nacionalni i dominantni jezik u šezdeset od ukupno dvjestotinjak zemalja svijeta, a njegovu ulogu ne ugrožava ni jedan drugi svjetski jezik, osim kineski, ali samo brojem govornika.

Zašto govorimo različitim jezicima?

„Čovjek je po svojemu određenju proizvod stada, društva: izgrađivanje jezika njemu je stoga naravno, bitno, nužno. (Herder, 1966 (1770): 95)“
„Kao što cjelokupni ljudski rod nije mogao ostati jednim stadom, tako nije mogao niti zadržati jedan jezik. Stoga dolazi do oblikovanja jezika različitih naroda. (Herder, 1966(1970): 104)“ [14]

Pripadnici ljudske vrste genetski su predodređeni za razvitak jezika kao komunikacijskog sustava te se time razlikuju od drugih zajednica, ali time nemaju samo jezičnu sposobnost, već i sposobnost razvitka jezične raznolikosti. Jezična sposobnost omogućuje razmjenu informacija unutar društvene zajednice te o njoj ovisi opstanak pojedinca koji će moći razlikovati pripadnike svoje vrste od drugih vrsta i drugih zajednica.
Također, razlog zbog kojeg su jezici različiti jest taj što ima vrlo malo specifično jezičnih urođenih struktura po kojima se jezici ne mogu razlikovati, to su univerzalna obilježja koja dijele svi ljudski jezici, ali ona su malobrojna (npr. ograničenja mogućih značenja riječi, postojanje gramatičkih kategorija).
Treći razlog jezične raznolikosti jest neprestano mijenjanje različitih jezika na različite načine u različitim područjima, te stoga iz jezika predaka neprestano nastaju jezici potomci.
Jezična raznolikost rezultat je različitih činitelja od kojih su neki dolje navedeni:

1. jezična raznolikost prvotne ljudske populacije koja je naselila neko područje – Island je jedina država na svijetu koja nema jezičnih manjina, jer u vrijeme kada su naselili svoj otok, nisu ondje pronašli nikakvo starije stanovništvo, a ni kasnijih migracija nije bilo. Dok je Indokina naseljavana u više navrata iz različitih smjerova pa su onamo dospjeli različiti jezici.
2. zemljopisna obilježja pojedinih područja – planinska područja, kao što je Kavkaz, pogodna su za razvitak različitih jezičnih zajednica jer svaka dolina i visoravan može

[14] R. Matasović: *Jezična raznolikost svijeta*: *Podrijetlo, razvitak, ogledi*, Algoritam, Zagreb, 2005., str. 34

imati svoj jezik, dok se u velikim ravnicama, kao što je područje Nila, jedan jezik može nesmetano širiti bez prirodnih prepreka.

3. raznolikost ekosfera koje postoje na pojedinom području, i načina na koji ih ljudi iskorištavaju na tom području – u područjima koja su pogodna za razvitak poljoprivrede često susrećemo velike jezike s mnogo govornika, ali i velike jezične porodice s mnogobrojnim jezicima jer starosjedilačko stanovništvo koje se bavi poljoprivredom komunicira samo sa zajednicama u svojoj neposrednoj blizini. Zato jezične promjene u različitim područjima gdje se govori neki jezik brzo dovede do nastanka novih jezika.
4. ekološki rizici s kojima se suočavaju jezične i etničke zajednice na nekom području – područja visokog ekološkog rizika, kao što su arktički predjeli i pustinje sjeverne Afrike, pogoduju ravnomjernoj jezičnoj raspodjeli, jer ljudske zajednice u takvim ekosferama[15] ovise o mogućnosti komunikacije s mnogima, često i vrlo udaljenim skupinama svojih sunarodnjaka. Dok u predjelima malenog ekološkog rizika, kao što su prašumska područja, opstaju brojne male zajednice koje nemaju potrebu za međusobnom komunikacijom. Takvo je područje Nova Gvineja sa oko 750 malih jezika
5. tipovi društvene organizacije koji postoje ili su postojali na pojedinim područjima – u zajednicama s većim stupnjem društvene pokretljivosti jezici prestižne društvene skupine lakše se šire nego u zajednicama nepromjenjivih društvenih organizacija.

[15] Ukupnost međuzavisnosti ljudskih, biljnih i životinjskih zajednica i prirode na nekom prostoru. V. Anić, I. Goldstein: *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, 2005., str. 154

ZAKLJUČAK

„Kada umremo ja i moja braća, više nitko neće znati arernte.“ [16]

Vidimo, dakle, da su različiti činitelji doveli do toga da se danas govori toliko različitih jezika, što znači oko šest tisuća, ali isto tako vidimo kako se taj broj drastično smanjuje i nastavlja se smanjivati. Time ne nestaju samo jezici i apstraktni znakovi, nego ljudi, posljednji govornici nekoga jezika, njihova sudbina, kultura i običaji, a naši potomci jednoga dana neće moći uživati priliku da upoznaju različite svjetove i kulture, nego živjeti u svijetu u kojem će vladati nekoliko velikih svjetskih jezika, manjak kulture, nezanimljivost, nedostatak svijesti o spoznaji vrijednosti malih jezika i njihovih zajednica te borbe za svoj identitet.

U ovom radu donijela sam kratak pregled jezika svijeta i njihova najosnovnija obilježja, s obzirom na broj govornika, pismenost, najstarije spomenike, izumiranje jezika, te pokušala objasniti zašto na svijetu postoji toliko različitih jezika, a oni unatoč velikom broju izumiru.

Naravno, sve izneseno nije ništa već ne stavljeno na papir, ali smatram kako je ovo bilo jedno skretanje pažnje onih koji će ovo pročitati, a samoj meni, kako bismo shvatili važnost očuvanja svoga jezika i identiteta.

Iako u svijetu postoji ogromna jezična raznolikost, ona se svakoga dana sve više i više smanjuje jer jezici neprekidno izumiru. Stoga bi ovaj rad trebao skrenuti pažnju mnogo važnijim osobama , lingvistima, koji bi trebali upozoriti ljude na ono što se događa. Jer, nije svrha u tome da treba održati živima što više jezika kako bi lingvisti mogli istraživati i opisivati, svrha očuvanja jezika je očuvanje etnološke i kulturološke raznolikosti ljudskih zajednica, koliko god one male ili nevažne za nekoga bile, te očuvanje vlastitoga identiteta.

[16] Ovi je rečenica koju je jednom lingvistu izgovorio jedan od posljednjih govornika aboridžinskog jezika mparntve arernte. R. Matasović: *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001., str. 10

LITERATURA:

1. Anić, Vladimir: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2007.

2. Anić, Vladimir; Goldstein Ivo: *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, 2005.

3. Anić, Vladimir; Brozović Rončević, Dunja; Goldstein, Ivo; Goldstein, Slavko; Janjić, Ljiljana; Matasović, Ranko; Pranjković, Ivo: *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, Zagreb, 2002.

4. Damjanović, Stjepan: *Slovo iskona: Staroslavenska/Starohrvatska čitanka*, Matica hrvatska, Zagreb, 2002.

5. Ivšić, Stjepan: *Slavenska poredbena gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1970.

6. Kapović, Mate: *Uvod u indoeuropsku lingvistiku: Pregled jezika i poredbena fonologija*, Matica hrvatska, Zagreb, 2008.

7. Mareš, František Václav: *Od praslavenskoga do crkvenoslavenskoga*, u knjizi*: Uvod u slavenske jezike (s uvodom u balkanistiku)*, Rehder, Peter, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1986.

8. Matasović, Ranko: *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001.

9. Matasović, Ranko: *Jezična raznolikost svijeta: Podrijetlo, razvitak, izgledi,* Algoritam, Zagreb, 2005.

10. Matasović, Ranko: *Temeljni leksik i dubinska genetska srodnost*, Folia onomastica Croatica 7: 191 – 206, 1998.

11. Matasović, Ranko: *Winterov zakon i baltoslavesko jezično zajedništvo*, Suvremena lingvistika 38: 5 – 23, Filozofski fakultet, Zagreb, 1994.

12. Mihaljević, Milan: *Slavenska poredbena gramatika: Uvod i fonologija, 1. dio,* Školska knjiga, Zagreb, 2002.